

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Azylové zařízení Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí
Bakalářská práce

Autor: Barbora Hostinská
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Transkulturní komunikace
Vedoucí práce: Mgr. Veronika Halamová

Hradec Králové

2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Hostinská**
Osobní číslo: **P112026**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Transkulturní komunikace**
Název tématu: **Azylové zařízení Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí**
Zadávající katedra: **Katedra kulturních a náboženských studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce je zaměřena na vymezení fenoménu migrace. Vymezuje problematiku uprchlictví. Charakterizuje, kdo je žadatel o mezinárodní ochranu, jeho práva a povinnosti. Popisuje jednotlivá azylová zařízení a jejich funkce. Dále se zaměřuje na příčiny úspěšné a neúspěšné integrace. Cílem této práce je seznámení s Pobytovým střediskem Kostelec nad Orlicí.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 31. 3. 2015

.....

Poděkování

Chtěla bych tímto způsobem poděkovat zejména za vstřícnost své vedoucí bakalářské práce Mgr. Veronice Halamové za odborné vedení, rovněž užitečná doporučení a připomínky.

Dále bych ráda poděkovala své rodině za trpělivost, vstřícnost a morální podporu, dále Mgr. Martině Raškové a Bc. Petře Uhlíkové za odbornou pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

V Hradci Králové dne 31. 3. 2015

Barbora Hostinská

Anotace

Hostinská, Barbora. *Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 65 s. Bakalářská práce.

Práce je zaměřena na vymezení fenoménu migrace. Vymezuje problematiku uprchlictví. Charakterizuje, kdo je žadatel o mezinárodní ochranu, jeho práva a povinnosti. Popisuje jednotlivá azylová zařízení a jejich funkce. Dále se zaměřuje na příčiny úspěšné a neúspěšné integrace. Cílem této práce je seznámení s Pobytovým střediskem Kostelec nad Orlicí.

Klíčová slova: migrace, uprchlík, žadatel o mezinárodní ochranu, integrace, azylová zařízení

Annotation

Hostinská, Barbora. Residential asylum center Kostelec nad Orlicí. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2015, 65 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis is dealing with the phenomenon of migration and defines refugee issues. It also characterizes , who the applicant for international protection use, what rights and duties they have. It describes the individual devices and their functions. It also focuses on the causes of success or failure of integration. The aim of the thesis is an introduction to the Residential asylum center in Kostelec nad Orlicí

Keywords: migration, refugee, the applicant for international protection, integration, the asylum facilities

Obsah

Úvod	8
Cíle a východiska práce.....	9
Sociální konstrukce reality jako kulturně teoretický rámec	10
1 Uprchlíctví jako specifický fenomén současnosti.....	14
1.1 Azyl a uprchlictví v ČR.....	17
1.2 Migrace.....	19
1.3 Vývoj a příčiny migrace po r. 1990 v ČR	21
2 Azylová politika.....	23
2.1 Azylová politika EU.....	23
2.2 Azylová politika ČR.....	26
3 Integrace migrantů.....	31
3.1 Problémy při integraci	34
3.2 Vstup a pobyt cizinců na území ČR.....	36
3.2.1 Azylová procedura	38
3.2.2 Práva a povinnosti žadatelů o mezinárodní ochranu.....	40
3.3 Institucionální zázemí pro uprchlíky v ČR.....	42
4 Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí	45
4.1 Charakteristika střediska	45
4.2 Pravidla na ochranu práv uživatelů služeb v Pobytovém středisku Kostelec nad Orlicí	47
Závěr.....	59
Seznam literatury.....	62

Úvod

Zahraníční migrace je fenomén, který je stále na vzestupu. Lidé odcházejí a stěhují se z nejrůznějších důvodů. Země, které jsou cílem přistěhovalců, což je i Česká republika, si kladou otázky, jaké jsou příčiny a dopady migrace, aby mohly lépe reagovat a stanovovat si imigrační politiku.

V bakalářské práci se nejprve budeme zabývat uprchlictvím jako specifickým fenoménem současnosti, protože po celém světě přijímají společnosti cizince, kteří jsou pronásledováni z různých důvodů. Uprchlík by měl mít právo na bezpečný azyl a stejná práva jako kterýkoliv jiný cizinec. Také se zaměříme na azyl a uprchlictví v České republice. Dále si popíšeme migraci, jakožto specifické lidské chování, které závisí na mnoha faktorech. Řekneme si, jakou roli hrají při rozhodování, zda emigrovat, rodina, vzdálenost mezi městy, jazykové bariéry, zákony cílové země, sociální systém, imigrační zákony atd. Zaměříme se na migraci po roce 1990, protože došlo k uvolnění hranic. Cizinci stále přicházejí a jejich počet se neustále zvyšuje, proto se Česká republika mění z tranzitní země na zemi cílovou a pobyt imigrantů se zpřísňuje. Důležité je, že v tomto období vstoupil v platnost nový zákon č. 326/1999, který zpřísnil podmínky pro získání víz a pobytu.

Ve druhé kapitole se budeme zabývat tím, jak se Česká republika staví k otázkám migrace. Země podnikají opatření a přijímají migrační zákony, které se v jednotlivých evropských zemích liší. Popíšeme si současnou migrační a azylovou politiku Evropské unie. Zjistíme, jaký je rozdíl mezi azylovou a migrační politikou České republiky. Do migrační politiky spadá azylová politika. Azylová politika se zaměřuje na osoby, které opustily svoji vlast a jsou pronásledovány z rasových, politických či náboženských důvodů.

K rozvoji integrační politiky v České republice dochází po roce 2000, kdy je schválen koncepční dokument. Z toho důvodu si popíšeme způsob integrace migrantů a s ním spojené problémy. Přiblížíme si vstup a pobyt cizinců na naše území. Charakterizujeme si žadatele o mezinárodní ochranu, přiblížíme si jejich práva a povinnosti.

Ve třetí kapitole se budeme zabývat integrací migrantů a s ní spojené problémy. Všichni chtějí, aby se přizpůsobili novému prostředí. Integrace ovšem závisí na samotných cizincích, zda se chtějí či nechťejí začlenit do nové společnosti. Můžeme říci, že také představuje proces interakce mezi přistěhovalci a hostitelskou společností. Zjistíme, jak u nás probíhá azylová procedura. Z toho důvodu je nutné popsat práva a povinnosti, které musejí žadatelé o mezinárodní ochranu dodržovat. Poté se zaměříme na podmínky uprchlického zařízení, jeho řád, dodržování pravidel a kultury pobytu cizinců na našem území. Azylovou proceduru lze

rozdělit na tři fáze: přijímací, pobytovou a integrační. Těmto fázím odpovídají přijímací střediska, pobytová střediska a integrační azylová střediska. Nejvíce se zaměříme na Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí, které je hlavním tématem celé bakalářské práce.

Ve čtvrté kapitole si popíšeme jeho charakteristiku. Cílem je zjistit, jak Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí pomáhá žadatelům o mezinárodní ochranu se začlenit do kulturního prostředí, když jsou v jiné zemi nebo zda středisko slouží jako přestupná stanice.

Cíle a východiska práce

V rámci 14 denní praxe jsme měli možnost středisko navštívit. Abychom získali potřebné údaje, které nám pomohou zodpovědět na otázku, provedeme rozhovory se sociálními pracovníky. Pokusíme se zjistit, s jakými bariérami se setkávají sociální pracovníci při práci se žadateli o mezinárodní ochranu. Dále chceme zjistit, jaké podmínky pro život mají klienti v azylovém zařízení. Provedeme také rozhovory se samotnými uprchlíky, ale sociální pracovnice nás upozornila na to, že je zakázané vynášet z pobytového střediska jakýkoliv nahraný materiál, proto nám doporučila, abychom si jednotlivé rozhovory s respondenty zapisovali. Z toho důvodu nemůže být naše práce rozdělena na praktickou část. Tyto rozhovory budou využity v jednotlivých kapitolách, aby si každý mohl představit, jak je náročné odejít z domovské země bez znalosti jazyka, bez své rodiny do neznámého prostředí. Málokdo se dostane tam, kam zrovna chtěl. Všichni mají jediný cíl, a to za každou cenu získat azyl. Cílem těchto rozhovorů je zjistit, jak se žadatelé o mezinárodní ochranu přizpůsobili podmínkám tábora a také jak se k nim chovají zaměstnanci, když se zde nachází odlišné kultury. Dále se dozvíme, zda pobytové středisko Kostelec nad Orlicí pomáhá začlenit klienty do kulturního prostředí, nebo je to pouze přestupná stanice.

V současné době je v táboře více mužů než rodin s dětmi. Z toho důvodu jsme si své respondenty vybírali podle toho, jaké mají jazykové znalosti. Důležité pro nás bylo, aby uměli česky nebo anglicky a pobývali tu delší dobu. Před každým rozhovorem bylo každému vysvětleno, za jakým účelem s ním chceme hovořit, byla mu zajištěna anonymita. Respondentům je změněno jméno. Podařilo se nám udělat šest rozhovorů – s pěti muži a jednou ženou. První respondent byl muž ve věku 32 let a pochází z Konga. Ve středisku pobývá 6 měsíců. Druhý respondent byl muž ve věku 31 let a také pochází z Konga. Na rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany čeká už 8 let. Třetí muž byl ve věku 32 let, pochází ze Sýrie. Zde pobývá 4 měsíce. Zajímavostí je, že by chtěl svoji rodinu dostat do České republiky. Poslední muž, který pochází z Palestiny, je ve věku 33 let. V pobytovém středisku

je již 6 let. Žena ve věku 49 let pochází z Arménie. V zařízení pobývá se svým synem rok a půl.

Než však přejdeme k jednotlivým kapitolám a prepisům rozhovorů, musíme si popsat metodologii, kterou se zabývali američtí sociologové.¹ Za teorii kultury jsme si vybrali sociální konstrukci reality, se kterou se v následující kapitole seznámíme.

Sociální konstrukce reality jako kulturně teoretický rámec

Předmětem sociologie vědění je sociální analýza vytváření reality. Tu autoři definují jako vlastnost náležejícím jevům, kterým přisuzujeme existenci nezávislou na naší vůli. Jinými slovy, je to svět, do kterého se člověk narodí a ve kterém žije. Vědění definují jako jistotu, že tyto jevy jsou skutečné a jsou nositeli určitých vlastností. Naše jednání se v každodenním životě řídí naučenými znalostmi. Oba tyto pojmy jsou sociálně relativní a je nutné je zkoumat v určitém sociálním kontextu. Cílem je zkoumat vše, jak je utvářeno lidské vědění v každodenním životě.

Tento život se jeví jako realita, kterou si lidé určitým způsobem vykládají a které přisuzují určitý subjektivní význam. Podle teorie sociální konstrukce reality se lidský život a osobnost člověka utváří skrze sociální procesy, jejichž podoba závisí na dané kultuře a výši úrovně společnosti. Svět ale netvoří pouze jedna, nýbrž mnoho realit. Každý z nás ji vnímá určitým způsobem uspořádanou podle nějakých předem daných vzorců. Na jedné straně je můj svět, a na druhé svět sdílený s ostatními. Mezi nimi dochází k neustále interakci a komunikaci.

Jestliže se každodenní činnost odvíjí bez přerušení, je vnímána jako neproblematická. Při vyskytnutí problému je narušen její průběh. Z toho důvodu do sebe vstřebává i novou, problémovou oblast. Naše vědomí se mezi nimi dokáže pohybovat. Příkladem můžeme uvést divadlo, opona se zvedne a divák je přenesen do jiného světa, když padá, vrací se zpět do každodenní reality.

Jedinec prochází od dětství určitým procesem socializace a tím se stává členem společnosti. Člověk si během něho osvojuje její instituce, které zpětně řídí lidské jednání. Jinými slovy, jedná se o jakési předpisy, které nám nabízejí pouze jednu možnost a zavrhnou všechny ostatní, oprostují jedince od nutnosti volby. Můžeme říci, že zajišťují sociální kontrolu nad tím, jak lidé dodržují předepsaná pravidla ve svém chování. Tento proces končí předáním institucí další generaci.

¹ Srov. BERGER, Peter; LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999

Vše se musí uskutečnit tak, aby docházelo k vzájemné komunikaci. Jejím cílem je zjistit, jaké postoje a role mají ostatní. Jedinec při ní používá posunky, gesta, mimiku, ale i vzory jednání, pravidla či emoce, které získal od svých rodičů. Během toho si utváříme vzájemnou interakci s dalšími jedinci, kteří na nás působí. V momentě, kdy se rozhodneme předat své dojmy někomu jinému, musíme opět použít nástroj každodenního života, tedy jazyk. Pomocí něho objektivizujeme naše zkušenosti a zároveň zkresluje realitu.

Struktura každodenního života je utvářena pomocí prostoru a času. Jak působíme na ostatní, tak oni působí na nás pomocí vlastního vědomí. Tato časová konstrukce ovlivňuje mnoho činností v našem životě. Jejím cílem je nejen působit na to, co kdy můžeme nebo musíme udělat během dne, ale také donutit nás k jednání. Pokud chceme existovat v dané společnosti, musíme toto uspořádání přijmout.

V každodenním životě probíhají různé sociální interakce, z nichž pro člověka je nejdůležitějším typem setkání tvář v tvář. To kým nebo čím je, si všimneme okamžitě po kontaktu. Takové setkání se odehrává podle určitého vzorce, který je odvozen od typizačních schémat. Podle toho, kam svůj protějšek zařadíme, tak se i k němu chováme. Toto „škatulkování“ s sebou samozřejmě nese řadu problémů. Z tohoto důvodu přizpůsobíme své chování a stejně postupuje i druhá strana, která konfrontuje své typizace se skutečností. Tak vlastně dochází k neustálému vyjednávání. Cílem typizací je vytvářet sociální realitu každodenního života. Čím jsou si lidé vzdálenější tvář v tvář, tím si jsou anonymnější.

Sociální realita každodenního života je tedy vnímána jako nepřetržitý sled typizací, které jsou více anonymní, čím jsou vzdálenější od tady a teď. Na jednom konci jsou lidé, se kterými se často dostáváme do blízkého kontaktu. Naopak na druhém jsou ti, kteří nám při interakci v tvář v tvář nejsou dostupní. Sociální struktura je souhrnem těchto typizací a opakovaně se objevujících vzorců. Z tohoto důvodu je základním prvkem reality každodenního života.

Jazyk představuje nejdůležitější znakový systém společnosti. Je uspořádán podle určitých vzorců a uživatele nutí, aby podle nich jednali. Pomocí něho je možné pojmenovávat zkušenosti, věci, skutečnosti a zpřístupnit je všem, kteří v dané společnosti žijí a sdílí stejnou realitu. Lidské vytváření znaků, neboli označování, je velmi významným prostředkem objektivizace. Chceme-li se domluvit, musíme respektovat gramatiku, sémantickou, ale i pragmatickou stránku řeči. Také jimi můžeme definovat oblasti, které realitu přesahují. K tomu užíváme tzv. symbolický jazyk. Mezi významné systémy symbolů řadíme náboženství, filozofii, umění či vědu.

Pro život jsme vybaveni určitými znalostmi, které jsou předávány z generace na generaci. Jejich cílem je poskytnout návod, jak dané situace řešit a chápat. Toto vědění poskytuje návod, jak dané situace řešit a chápat. Z toho důvodu můžeme říci, že vzniká z konkrétních zkušeností.

Člověk se člověkem nenarodí, ale stává se jím až vlivem prostředí, do kterého vyrůstá. Nejdůležitější jsou ti druzí, kteří jako první zprostředkovávají kulturní a sociální řád. Při svém vrůstání do společnosti si každý z nás osvojuje její instituce. Instutucionalizace je velmi důležitý aspekt lidské činnosti. Vše, co lidé opakovaně dělají, se ustálí v jakýsi vzorec, který je ostatními napodobován. Tomuto jevu se říká habitulizace. Vzorec chování předkládá tu správnou možnost a automaticky zavrhuje všechny ostatní. Tento proces je ukončen institucionalizací určité činnosti. Můžeme říci, že řídí lidské chování, protože určují vzorce a udávají mu jeden směr ze všech možných. Jak jsme již předtím zmínili, oprostňují jedince od nutnosti volby. Čím větší část je institucionalizovaná, tím snazší je předvídaní chování lidí a stejně tak kontrola tohoto chování.

Sociální řád si vytváří člověk během svého sociologického procesu, na kterém se sám stává závislým, jak sociálně, tak biologicky. Pokud si vezmeme dobře socializovaného jedince, který ví, že sociální svět tvoří konzistentní celek, je nucen vysvětlovat jeho dobré, ale i špatné fungování. Člověk a jeho sociální svět vstupují do vzájemné interakce, protože objektivizovaný sociální svět je v průběhu socializace zpětně promítán do vědomí jedince, který pak přizpůsobuje své jednání určitým vzorcům, postojům a rolím.

Role jsou určité typizace, které předepisují chování člověka, jeho místo v rámci dané instituce. S rolami se také pojí konkrétní vědomosti, normy, hodnoty, ale i emoce. Jedinec si přisvojuje společenskou organizaci a kulturu, do které se narodil. Chování je předáváno dalším generacím pomocí jazyka. Důležitý je daný institucionální řád, který může ovlivnit jedince podle dané role.

Důležitým pojmem je legitimizace. Je to proces vysvětlení institucionálních prvků, jejímž úkolem je integrace. Můžeme říci, že legitimace se objevuje v momentě, když je pouto mezi historií a životem. Lidé tyto roviny potřebují propojit, aby instituce přijali jako součást svého života. Z toho důvodu jsou hodnoty a normy důležité při sdílení. Má několik překrývajících úrovní. První se odráží přímo ve slovní zásobě, jedná se o morální zásady, které lidem říkají, jak se věci dělají. Další úroveň v sobě zahrnuje jakési základní teorie, např. přísloví, legendy, lidové pohádky. Třetí úroveň je tvořena explicitními teoriemi, které vytvářejí k tomu určení specialisté. Tyto legitimizace jsou složité a různorodé, často svěřovány prostřednictvím rituálu zasvěcování. Poslední je tvořena symbolickými světy. Ty

mají za cíl uspořádat celý institucionální řád a vytyčit hranice sociální reality. Tím je myšleno, že se jedná o něco jako teoretické zkušenosti. Vztáhneme-li to na téma, kterým se budeme zabývat v této práci, je zřejmé, že přizpůsobení se nové cílové zemi bude pro migranty velmi náročné. Jednou z výzkumných otázek bude, jak migranti zvládají jazykovou bariéru, když jsou v jiné zemi.

1 Uprchlíctví jako specifický fenomén současnosti

Je důležité zmínit, že v Pobytovém středisku v Kostelci nad Orlicí se nacházejí uprchlíci, z toho důvodu se o nich zmíníme v této kapitole. Dále se zaměříme na to, jaký je výklad a aplikace definice v současném právu. Uprchlíctví je v centru většího zájmu mezinárodního práva, z toho důvodu se v příští kapitole budeme zabývat azylem a uprchlictvím na našem území, jak se k nim staví česká legislativa.

Opuštění vlasti a usídlení se v jiné zemi není novinkou posledního století, protože lidé se většinou stěhují za lepšími podmínkami. Z důvodů válek, pronásledování kvůli rase, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo politickému názoru, hrozí jim vězení a jiné další důvody.

Jakkoliv je sociální problém uprchlíků starý, do pozitivního mezinárodního práva se dostal až začátkem 20. století.² Prvním relevantním dokumentem, který byl přijat po 2. světové válce v rámci OSN, byla známá Všeobecná deklarace lidských práv (1948). Podle jejího článku 14 má každý právo vyhledat si v jiných zemích útočiště před pronásledováním a tam požívat azylu. To ale neplatí v případě stíhání vznikajícího skutečně na základě nepolitických trestných činů nebo jednání, které se odporují cílům a zásadám Spojených národů. Z důvodu toho, že nedošlo k uzákonění práva územního azylu, návrh skončil na konferenci v r. 1977 neúspěchem.

Nejdůležitějším pramenem mezinárodního práva je Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků (dále jen Úmluva), která je též nazývaná Ženevská úmluva. Byla podepsaná 28. července 1951 a v platnost vstoupila 22. dubna 1954. Jelikož vznikla v důsledku událostí druhé světové války, soustřeďuje se její definice na osoby, které se staly uprchlíky v důsledku událostí z doby před 1. lednem 1951. S příchodem nových uprchlických krizí na konci padesátých let a na začátku šedesátých let se ukázalo jako nutné rozšířit rozsah ženevské definice. Byl tedy vypracován a následně přijat Protokol o právním postavení uprchlíků (dále jen Protokol) k Ženevské úmluvě.³

Úmluva a Protokol obsahují tři typy ustanovení. První ustanovení obsahuje základní definici toho, kdo je a kdo není uprchlíkem a kdo, ač byl, přestal být. Druhé definuje právní postavení, jejich práva a povinnosti. Poslední ustanovení se zabývá smluvními závazky. Tím

² Srov. ČEPELKA, Čestmír; JÍLEK, Dalibor; ŠTURMA, Pavel. *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 13

³ Srov. JÍLEK, D. *Odpověď mezinárodního práva na hromadné uprchlictví*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 63

je myšleno jaké povinnosti mají státy a jakou úlohu zastává Úřad Vysokého komisaře pro uprchlíky.⁴

Podle obecné definice je uprchlíkem kterákoli osoba, která „*se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodu rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodu příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastavování určitých politických názorů, je neschopna přijmout nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit.*“⁵ Ten, kdo splní všechny prvky této definice, je uprchlíkem ve smyslu Úmluvy. Jejím cílem nebylo pouze poskytovat výhody všem nedobrovolným migrantům, ale pouze těm osobám, které měly důvodné obavy z pronásledování v zemi původu. Z uvedené definice vyplývá, že daná osoba se musí nacházet mimo domov svého původu a mít oprávněné obavy z pronásledování, aby mohla získat status uprchlíka. To však neznamená, že musí svoji zemi ilegálně nebo legálně opustit na základě odůvodněných obav před podáním žádosti. Tu může podat při příchodu do cílové země.

Z hlediska společenskopolitických okolností můžeme vidět v rozboru definice uprchlíka mezi výraznými vlivy na její výklad a aplikace, že státy začaly přijímat nové závazky v oblasti ochrany lidských práv. Mnohé z nich se staly univerzálními. Z toho plyne, že uprchlíci s důvodem na politických názorů, náboženství či společenské vrstvy budou především žádat o ochranu v zemi, která přijímá jejich názory.⁶

V Úmluvě, kterou používají evropské státy a jsou členy Rady Evropy, bylo doporučeno, aby udělovaly ochranu osobám, které se zdržují mimo svoji zemi, neboť jejich život, bezpečí či svoboda jsou ohroženy z důvodu násilí vznikajícího kvůli válečnému konfliktu. Díky vysoké ochraně práv osob mohl být vytvořen koncept doplňkové ochrany pro osoby, které není možné z důvodu ochrany práv navrátit do jejich domovské země. Tuto povinnost přijala Evropská unie pro své členské státy.

Rada Evropy, která slouží k výkladu pojmů definice uprchlíka, se pouze vyjádřila k jednomu z důvodů, které jsou důležité z hlediska pronásledování osoby proto, aby se stala uprchlíkem dle dodatku k pojmu společenská vrstva. Jedná se o znaky základní pro jejich

⁴ Srov. JASTRAM, Kate;ACHIRON, Marilyn. *Ochrana uprchlíků: průvodce mezinárodním uprchlickým právem*. Ženeva: Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, 2001, s. 12

⁵ POŘÍZEK, P. *Vstup cizince na území státu: pohled mezinárodního, unijního a českého práva*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2013, s. 220

⁶ Srov. HONUSKOVÁ, V. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Beroun: Vydala Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladatelství Eva Rozkotová, 2011, s. 152

identitu, svědomí či lidskou důstojnost. Z toho důvodu musí být i tak vnímána společností nebo státem.⁷

Evropská společenství původně problematiku azylu a migrace nijak neupravovala, ale vyvíjela se postupně. Souvisela se zrušením hraničních kontrol s realizací jedné ze svobod, která byla zaručena volným pohybem osob. Uprchlíci, či osoby, jež žádali o ochranu, se přesouvali mezi členskými státy, a to přesto, že nepatřili mezi ty, kteří mohli využívat volný pohyb.

Objevil se problém podávání žádostí ze strany osob současně v několika státech, z toho důvodu byli navraceni z jednoho státu do druhého, aniž by v některém z nich dostali ochranu. Jednotlivé státy uplatňovaly odlišná kritéria pro přiznání ochrany a ti, kdo ji vyžadovali, se snažili dosáhnout podání žádosti v zemi, kde byly jejich šance největší. Cestování po zrušení hraničních kontrol bylo snazší. Zvyšovaly se také počty lidí, kteří potřebovali ochranu, ale ne vždy splňovali požadovaná kritéria, nebylo je možné, z určitých důvodů vrátit zpět do jejich domovské země. Objevovaly se případy nelegálních migrantů. Z těchto důvodů se snažily státy řešit otázky azylu.⁸ Migrační a azylovou politikou se budeme zabývat podrobněji v kapitole 2. s názvem Azylová politika.

90. léta 20. století můžeme označit za posun k hledání řešení problému uprchlictví. Evropská unie se snaží najít společnou cestu ve sjednocování výkladu pojmů a procesních pravidel. Cílem je omezit příchodu nelegálních imigrantů. Vzhledem k tomu, že je možnost volně se pohybovat mezi zeměmi EU, můžeme odcestovat ze zemí, kde dochází k pronásledování, a začít žít nový život jinde.

Uprchlík je definován jako státní příslušník třetího státu nebo osoba bez státní příslušnosti, která splňuje požadavky článku 1 Ženevské úmluvy, které jsou stanoveny ve směrnici 2004/83/ES,⁹ kvalifikační směrnice uvádí, že uprchlíkem je *„státní příslušník třetí země, který v důsledku oprávněných obav před pronásledováním z důvodu rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů nachází mimo zemi své státní příslušnosti a je neschopen přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám odmítá ochranu dotyčné země, nebo osoba bez státní příslušnosti, která se ze stejných shora uvedených důvodů nachází mimo zemi svého dosavadního pobytu, která vzhledem ke shora*

⁷ Srov. HONUSKOVÁ, V. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Beroun: Vydala Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladatelství Eva Rozkotová, 2011, s. 153

⁸ Srov. tamtéž, s. 156

⁹ Srov. KURŽEJA, J. *Cizinecká policie a evropské právo*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007, s. 51

*uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit....“*¹⁰. Jinými slovy se ochrana poskytuje osobám prchající z válečných konfliktů bez rozdílu, zda jsou či nejsou uprchlíci.

Uprchlík se ze země, kde zažívá odůvodněný strach, dostává různými prostředky: pěšky, autem, vlakem nebo letadlem. Většina jich však zůstává v těsné blízkosti země, ze které prchají. Stejnou cestu volí i ekonomičtí migranti, respektive ilegální migranti. Ve snaze zabránit osobám v nelegálním vstupu na své území státy zavádějí opatření, která brání v dopravě těchto osob. Za vstup takové osoby je dopravce penalizován. Tímto zákonem se omezí nelegální migrace.¹¹

Nejjednodušší cesta, jak snížit migraci všeobecně na jakémkoliv území kteréhokoli státu, je umět migraci předcházet. To znamená vytvořit zákony a demokratické podmínky pro mírový život na slušné ekonomické a sociální úrovni.

1.1 Azyl a uprchlictví v ČR

Již v pospolné společnosti lze vyzorovat základy poskytované ohroženému jednotlivci, které vyplývá z výjimečné víry a respektu ke svatým místům a osobám.¹² Uprchlíkem, tedy osobou pronásledovanou, byla v tomto smyslu jakákoli osoba, kterou si vrchnost vzala pod svoji ochranu na svém území. Postupně se poskytovala zejména ochrana osobám pronásledovaným z politických důvodů.

Česká legislativa nerozlišuje mezi pojmy azyl a uprchlictví. Oba zmíněné pojmy zahrnuje pod pojem mezinárodní ochrana. Tím je myšleno poskytnutí statusu uprchlíka, neboli azylu či doplňkové ochrany. Česká republika se řídí v oblasti uprchlictví Úmluvou o právním postavení uprchlíků (1951) a k ní se vázícího Protokolu (1967), který obsahuje evropskou legislativu s cílem sblížit postavení uprchlíka v jednotlivých členských státech Evropské unie. Počátky vnitrostátní úpravy nalezneme v 90. letech 20. století, když Česká a Slovenská federativní republika přistoupila k Úmluvě o právním postavení uprchlíků.¹³

Spolu s evropským azylovým právem je vytvářena legislativa pro přijímání krátkodobých a dlouhodobých migrantů do členských států Evropské unie, ale i migrantů nelegálních.

¹⁰ Kol. aut. *Cizinecké právo: právní stav ke dni*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 300

¹¹ Srov. HONUSKOVÁ, V. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Beroun: Vydala Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladatelství Eva Rozkotová, 2011, s. 201

¹² Srov. ČEPELKA, Čestmír; JÍLEK, Dalibor; ŠTURMA, Pavel. *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 13

¹³ Úmluva o právním postavení uprchlíků ve znění Protokolu z roku 1967 vstoupila pro Českou republiku v platnost dne 24. února 1992, od 1. ledna 1991 byl účinný zákon č. 498/1990 Sb., o uprchlících. Dostupné z: Srov. SLAVÍKOVÁ, K. *Předpisy o cizincích a uprchlících*. 1. vyd. Praha: Linde, 1996, s. 8

Je velmi náročné určit, kdo potřebuje ochranu. Česká republika ji poskytuje prostřednictvím udělení statusu uprchlíka¹⁴ anebo udělením doplňkové ochrany. Osobám, kterým je poskytnuta, mají určité výhody, zejména v oblasti zaměstnání a podnikání.¹⁵

Rozlišení mezi cizinci, kteří jsou ekonomickými migranty a uprchlíky a kteří potřebují ochranu, je velmi obtížné. Jejím udělení předchází individualizovaný proces, kde se zjišťuje, zda daná osoba nepotřebuje ochranu z jiného důvodu. Toto posuzování je finančně náročné. V kapitole 3.2 s názvem Vstup a pobyt cizinců na území ČR se budeme zabývat tím, co migranti musí udělat pro to, aby tu mohli získat azyl. Od prvního překročení hranic, podání žádosti o mezinárodní ochranu až do umístění azylového zařízení.

Začátek 20. století znamenal úpravu migrace jakožto dobrovolného příchodu osob, včetně legislativního zakotvení. Migranti byli až do začátku 20. století vnímáni často jako přínos pro země, do kterých přicházeli. Uprchlíci od nich nebyli příliš odlišováni a omezováni.

V současné době je potřebné zajistit ochranu osobám, které prchají před válkou, násilím, živelnými katastrofami. Tyto lidé bychom mohli z dnešního pohledu nazývat uprchlíky. Jejich smluvní ochrana na úrovni mezinárodního práva byla založena od počátku 20. století.¹⁶

V českém prostředí nalezneme základní normu v článku 43 Listiny základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.).¹⁷ Článek 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.¹⁸ Také tento článek zakazuje vládám, aby do země vraceli jednotlivce, kterým by hrozilo nelidské zacházení či trest.

Ministerstvo vnitra se stalo bezpečnostním aspektem problému uprchlictví, je odpovědné za přípravu a realizaci právní úpravy, zabezpečení uprchlických středisek a uprchlíků, které se v nich nacházejí. Uprchlickými středisky se budeme zabývat v kapitole 3.3 pod názvem Institucionální zázemí.

¹⁴ Tento status v sobě obsahuje přiznání uprchlíka v souladu s mezinárodními závazky i poskytování vnitrostátního azylu a doplňkové ochrany. Pozn. aut.

¹⁵ Srov. ŠTURMA, Pavel; HONUSKOVÁ, Věra. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2., dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakl. Eva Rozkotová, 2012, s. 106

¹⁶ Srov. JASTRAM, Kate; ACHIRON, Marilyn. *Ochrana uprchlíků: průvodce mezinárodním uprchlickým právem*. Ženeva: Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, 2001, s. 11

¹⁷ Česká republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatnění politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními lidskými právy a svobodami. [cit. 13. 1. 2015]. Přístup z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

¹⁸ „Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu.“ Dostupné z: HUBÁLKOVÁ, E. *Stručná rukojet' českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. Praha: Česká advokátní komora, 2013, s. 145

Od nejnovějších statistik zveřejňovaným Odborem azylové a migrační politiky byl u nás od r. 1990 do konce dubna 2006 azyl přidělen 2 933 osobám. Nejčastěji byl udělen občanům Rumunska, Ruska, Afghánistánu, Běloruska, Arménie a dalším.¹⁹ V roce 2009 požádalo v České republice o mezinárodní ochranu celkem 1 258 osob z 61 zemí. Ve srovnání s předchozím rokem, kdy o ni požádalo 1 656 cizinců, byl zaznamenán další pokles. Azyl byl udělen 75 žadatelům a doplňková ochrana byla poskytnuta v 28 případech. Většina žadatelů pocházela z Ukrajiny, Kazachstánu, Mongolska a Turecka.²⁰

1.2 Migrace

Migrace je chápána jako přemístování z jednoho místa na druhé. Trvá již odnepaměti, protože lidé vždy migrovali z různých důvodů. V minulosti šlo o osídlování nových míst, která byla spojena s určitou formou obživy a u některých populací přetrvává dodnes – chování dobytka, pěstování plodin. V současné době putujeme na místa, která nám nabízejí lepší pracovní příležitosti, a doufáme, že se o nás postará hostitelská země.

Zahraniční migrace neboli pohyb lidí přes hranice států se projevuje jako imigrace, což je přistěhování a emigrace, vystěhování ze země. Imigraci dělíme na legální, ilegální, utečenectví a žádost o azyl.²¹ Dále o ní můžeme říci, že je selektivní, to znamená, že migruje část populace a závisí na životním cyklu, kdy jsou některá období příhodnější pro migraci než jiná.²²

Podle teorie sociální konstrukce reality, kterou se zabýváme v naší práci, zjistíme, že realita bývá pro většinu společnosti něco, co je pevně dané. Je vytvářena jedinci a skupinami osob, protože mezi nimi dochází každý den k vzájemné interakci. Při tomto setkání poznáváme druhé, ale také znovu nalézáme svoji vlastní identitu, která je utvářena věděním. Jsme při tom ovšem ovlivněni bezprostředními zkušenostmi, ale i řadou předsudků a stereotypů. Autoři se domnívají, že k nejintenzivnějším událostem dochází při setkání člověka s jiným jedincem a společností. Každý z nás by si kolem sebe měl vytvořit přijatelné prostředí, ve kterém se chce pohybovat, protože s tím předchozím nebyl spokojen.

Většina tázaných respondentů migrovala z politických, ekonomických a z osobních důvodů. V zemi původu měli své zaměstnání, s rodinou či s přáteli měli dobré vztahy. Ve svém životě byli spokojeni a málokoho by z nich napadlo opustit svoji zem. Situace se však

¹⁹ KŘÍŽKOVÁ, M. *Cizinci, naši a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturální centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007, s. 35

²⁰ Srov. Kol. aut. *Být uprchlíkem*. Ženeva: Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, 2009, s. 18

²¹ Srov. RABUŠIC, Ladislav; BURJANEK, Aleš. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, s. 8

²² Srov. tamtéž, s. 10

respondentům změnila a oni byli rozhodnuti ji opustit. Toto rozhodnutí není pouze vůlí migrantů, ale jejich rodina je k tomu přiměje z důvodu situace, která se u nich nachází. Nejčastěji se jednalo o nespokojenost s politickou situací nebo válka v dané zemi. Dalšími důvody je zlepšení životní situace, aby zabezpečili své děti a svoji rodinu. Posledním důvodem je osobní, nepohodnutí s manželem či s rodinou.²³

Celý proces migrace ovlivňuje hned několik faktorů. Způsobují ho především rozdílné ekonomické a demografické vývoje v různých státech.²⁴ Lidské jednání je i zde vysoce strukturováno a má své vzorce. Jednou z imigračních teorií je push-pull theory²⁵, kdy se každý jedinec nebo rodina rozhoduje na základě negativních a pozitivních stránek své (domácí) země a země cílové (vysněné). Jinými slovy, život v každé zemi má své kladné a negativní stránky. Kladné jsou ty, které ho udržují doma, a záporné ho naopak vypuzují. Důležitou roli hrají překážky, které musí imigranti překonat, jako jsou imigrační zákony cílové země, vzdálenost, ekonomická stránka a s ní spojené problémy. Rozhodnutí také ovlivňuje i fakt, zda imigranti mají v zemi určení příbuzné.

Lidé migrují také proto, aby si materiálně a ekonomicky přilepšili především kvůli práci, studiu nebo z rodinných důvodů.²⁶ Taková migrace je dobrovolná, ale můžeme ji nazvat migrací ekonomickou. Naopak někteří lidé, uprchlíci, nemají takové štěstí a musejí svoji domovskou zemi opustit často za velmi dramatických podmínek. Utíkají do zemí, kde se snaží najít azyl nejen pro sebe, ale i pro svoji rodinu.²⁷

Pokud není imigrantovi umožněno přicestovat do státu legálně, volí často formu ilegální, která je spojena s mnoha problémy.²⁸

Častěji migrují ti schopnější, aktivnější, mladší a kvalifikovaní lidé. Pokud chtějí změnit svůj dosavadní život, přizpůsobí se v hostitelské zemi poměrně rychle, aby předešli konfliktům.²⁹ Nejčastěji se stěhují mladí dospělí lidé ve věku 18 až 30 let a jejich děti, které musejí jít s nimi nebo na území vstupují nezletilí bez doprovodu rodičů. Mezi nejpočetnější

²³ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

²⁴ Srov. RABUŠIC, Ladislav; BURJANEK, Aleš. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, s. 53

²⁵ Teorie, která se zaměřuje na to, co ovlivňuje migraci. Na jedné straně jsou faktory, které působí na jedince negativně, tzn. ty, které ho vypuzují, vytlačují – push faktory. Příklad nedostatek pracovních příležitostí. Pull faktor, který láká, přitahuje jedince. Pracují tam, kde je za práci větší plat. Pozn. aut.

²⁶ Srov. BODNÁROVÁ, D. *Multi kultí: menšiny v ČR: metodická příručka pro základní školy*. Olomouc: Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, 2009, s. 7

²⁷ Srov. KRCHOVÁ, Andrea; VÍZNEROVÁ, Hana. *Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z generové perspektivy: fakta a doporučení*. Praha: Evropská kontaktní skupina v České republice, 2008, s. 16

²⁸ Srov. RABUŠIC, Ladislav; BURJANEK, Aleš. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, s. 9

²⁹ Srov. KRÍŽKOVÁ, M. *Cizinci, naši a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007, s. 39

skupiny nezletilých bez doprovodu v ČR dlouhodobě patří děti z Číny, Vietnamu, Indie, Ukrajiny, Ruska, Mongolska, Konga, Slovenska, Turecka, Iráku, Arménie.³⁰

1.3 Vývoj a příčiny migrace po r. 1990 v ČR

Cizinci, kteří přicházejí do nového prostředí, se v mnoha případech snaží o začlenění do místní společnosti. Z toho důvodu se vyrovnávají s realitou, která jim je daná, a rozhodují se při formování kulturní identity.

Každý z nás má tendenci vnímat a hodnotit imigranty, kteří přicházejí do českého prostředí od začátku jejich příchodu, ale málokdo si uvědomí jejich skutečné důvody migrace.

Do českých zemí začali přistěhovalci přicházet po roce 1989. Tento rok znamenal zásadní mezník v otázce migrace v českých zemích. České země se staly součástí demokratického Západu. Zamířil sem velký proud uprchlíků z politických, ale i z ekonomických příčin, kdy šlo z části o trvalé přistěhovalectví celých rodin.³¹

Porevoluční migrace prošla několika fázemi. Na počátku 90. let začal počet migrantů stoupat. Lidé odcházeli do zahraničí a hledali tam azyl. Učili se cizí jazyk a postupně se zapojovali do místního života. Od té doby se situace obrátila a naopak Česká republika jako vyspělé země přijímá uprchlíky a v azylových procedurách rozhoduje o udělení azylu.³²

Politické změny ovlivňují vývoj mezinárodní migrace. Mezi nejdůležitější události v tomto období bylo rozdělení Československa a vznik České republiky k 1. 1. 1993, vstup do EU k 1. 5. 2004. Zásadní změnou oproti předchozím událostem je velký nárůst migrace. Během první poloviny 90. let se Česká republika stala tranzitní zemí s dominantními proudy z Východu na Západ. Postupně se zpříšňováním migračních zákonů a nařízení stala zemí cílovou a tím pro některé imigranty i zemí konečnou, což většinou nebyl jejich cíl.³³

Mezi lety 1994 a 2006 docházelo k postupnému nárůstu cizinců. Výjimkou byl rok 2000, kdy se oproti předchozímu roku počet výrazně snížil, přibližně o 30 tisíc osob. Tento pokles se týkal cizinců s dlouhodobými pobyty. Od 1. 1. 2000 vešel v platnost nový č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území ČR. Tento zákon zcela zpříšnil podmínky a sankce pro pohyb nelegálních i legálních přistěhovalců, získání jejich pobytových víz a pracovních

³⁰ Srov. ŠAFROVÁ, Jana; KRIŠTOF, Radim. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR: politika přijímání, návratů a integrační opatření pro nezletilé bez doprovodu v České republice a statistické informace*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2010, s. 17

³¹ Srov. SCHEU, H. Ch. *Migrace a kulturní konflikty*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, s. 138

³² Srov. TOLLAROVÁ, Blanka; HRADEČNÁ, Marie; ŠPIRKOVÁ, Andrea. *Jsmo lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 46

³³ Na začátku nové migrační éry v roce 1990 představovali cizí státní příslušníci asi 0,3 % populace tehdejšího Československa. Avšak v roce 2008 tento počet dosáhl na 3,9 % v České republice. Pozn. aut.

povolení,³⁴ také zamezil platnosti prodlužování víz získaných v době předchozího zákona, kontroly cizineckou policií a upravil seznam náležitostí o udělení víza. Osoby, kterým končilo povolení k pobytu, byly nuceny vycestovat zpět do země, ze které přišly a zažádat si o nové.³⁵

Legislativa musí být dodržována, to znamená, že migranti si nemohou svévolně dělat to, co chtějí. Byla pro ně vytvořena nová právní pravidla.

Česká republika cizince rozděluje podle pobytu, a to z několika důvodů: a) občané EU a jejich rodinní příslušníci, kteří jsou registrováni bez povolení k trvalému nebo k přechodnému pobytu či s povolením, b) občané třetích zemí,³⁶ pobývající krátkodobě do 90 dnů s vízem nebo bez víza (možnost víza nad 90 dnů s povolením krátkodobého pobytu, který navazuje na víza nad 90 dnů a platí zpravidla jen 1 rok), c) cizinci se statutem mezinárodní ochrany, d) registrovaní žadatelé o mezinárodní ochranu.³⁷

V roce 2010 bylo na území ČR evidováno 135 485 cizinců ze zemí EU, tedy téměř 32% z celkového počtu cizinců. Většina z nich pocházela z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska a Polska. Vedle migrantů, kteří přicházejí do Čech dobrovolně, jsou i ti, kteří přišli nuceně.³⁸ Pobyt těchto lidí, uprchlíků, upravuje zákon o azylu. Ten dává každému právo žádat o mezinárodní ochranu a také, aby bylo o jeho věci rozhodnuto. Právo na ochranu neznamená dostat azyl, ale právo na řádné rozhodnutí.³⁹

Snahy, jak zastavit migraci jsou marným bojem. Lidé, kteří se rozhodli opustit svůj domov, jsou již pevně rozhodnuti najít nový a to mnohdy za každou cenu. Je u nich důležité umět prosadit adaptabilitnost, soužití se společností, dodržování práva majorit, naučit se znát zvyky a kulturu cílové země. Každý demokratický stát se snaží zajistit bezpečí těm, kteří v něm hledají útočiště z jakýchkoliv výše uvedených důvodů. Většina zemí vypracovává strategické plány, aby mohla imigraci kontrolovat. Hlavním cílem států je zabránit nelegální migraci a mít přehled o tom, kolik cizinců a jaké národnosti na daném území žije.

³⁴ Vzájemná podmíněnost udělení jednoho získáním druhého. Pozn. aut.

³⁵ Srov. Kolektiv autorů. *Život cizinců v ČR v letech*. Praha: Český statistický úřad, 2011, s. 2

³⁶ Občanem třetí země je občan státu, který není členem EU a není zároveň občanem Islandu, Lichtenštejska, Norska a Švýcarska. Pozn. aut.

³⁷ Srov. DRBOHLAV, D. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s. 32

³⁸ Srov. Kolektiv autorů. *Život cizinců v ČR v letech*. Praha: Český statistický úřad, 2011, s. 10

³⁹ Srov. TOLLAROVÁ, Blanka; HRADEČNÁ, Marie; ŠPIRKOVÁ, Andrea. *Jsmo lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 47

2 Azylová politika

Většina žadatelů o mezinárodní ochranu, později azylantů, přichází do České republiky z naprosto odlišného kulturního a sociálního prostředí. Jejich hierarchie hodnot se individuálně přizpůsobuje zdejšími podmínkám.

Jak jsme se dozvěděli v předchozí kapitole, azyl získávají pouze ti cizinci, kteří splňují kritéria uprchlíků podle Ženevské úmluvy z roku 1951. Oproti tomu migranti z ekonomických důvodů azyl nedostávají. Ti svoji zemi opustili dobrovolně, především kvůli zlepšení své ekonomické situace. Do země svého původu se mohou kdykoliv vrátit.

V této kapitole se zaměříme na azylovou a migrační politiku. Vysvětlíme si, jaké jsou mezi nimi rozdíly.

2.1 Azylová politika EU

Migrace je přirozenou součástí nejen politického života. Od 90. let 20. století se přesouvá stále větší procento populace, mnohem rychleji, než bychom čekali.

Pro migrující jedince existuje pouze jedna cílová země, ve které by hodlali strávit zbytek svého života. Vědí, že tato cesta je pravděpodobně nekončící. Z tohoto důvodu jsou některé státy pouze přestupní stanice. Vše zcela podmiňuje nevyváženost lidské společnosti. Z toho vyplývá, že v některých částech planety je dostatek zdrojů, stálý politický režim a celkově bohatá vymírající společnost. Naopak existují oblasti, kde zažívají populační růst či chudobu na každém kroku. Důležitou roli tu hraje ekonomická globalizace, která předává bohatství a kapitál z jednoho konce na druhý, tím vzniká zvýšená migrace.

Evropa se tomuto celosvětovému jevu snažila bránit, začala stavět bariéry, aby sama sebe před migračními proudy ochránila. Lidé ze třetích zemí se chtějí dostat do Evropy, ale ta se těmto jevům snaží zabránit.⁴⁰

V osmdesátých letech byly podepsány závazné smlouvy, které přispěly k imigrační politice. Prvním krokem v roce 1985 byla Schengenská dohoda, jejím cílem bylo odstranění vnitřních hranic mezi Francií, Německem a zeměmi Beneluxu. Později se k této dohodě přidaly všechny země EU. Jejím cílem je volný pohyb obyvatel mimo zemí EU. Z toho důvodu vzniká boj proti nelegální migraci, zvýšená kontrola na hranicích s třetími zeměmi.

Odpovědnost za udělení azylu přebírá stát, který se jako první začal žádostmi zabývat. Každý stát měl svoji azylovou proceduru i legislativu a neexistoval žádný dohled nad jejím dodržováním. Jeden z nejdůležitějších principů byla Ženevská úmluva. Dalším významnějším

⁴⁰ Srov. VÍT, K. *Evropské perspektivy*. Hradec Králové: Regionální evropské informační středisko Hradec Králové, 2006, s. 100

krokem se stala Dublinská úmluva z 15. června 1990, která zajistila jednotlivým státům rozhodnutí o udělení azylu své legislativy a azylové procedury. Jelikož si žadatelé o azyl v zemích EU podávali více žádostí, byla snaha tomuto jevu zabránit. Byl proto zaveden institut odpovědné země.⁴¹ Nejdůležitějším přínosem úmluvy je, že definuje žádosti o azyl a navrhuje, aby členská země, přes jejíž území žadatel vstoupí, byla odpovědná za posouzení žádosti a ostatní členské země přijaly jeho rozhodnutí.⁴²

Dublinská úmluva obsahuje i další důležitá doporučení. Příkladem je, že žadatel o azyl nemá právo vybrat si zemi azylu, ale musí svoji žádost podat v prvním státě, na jehož území vstoupí.⁴³ Jestliže žadatel pochází z tzv. bezpečné země,⁴⁴ nemůže žádat o azyl a ani nemůže být přijímacím státem ani vrácen.

Dalším důležitým krokem ke společné migrační a azylové politice byla Maastrichtská smlouva, která vstoupila v platnost v roce 1993 a zavedla tzv. třetí pilíř, tedy spolupráci v oblasti justice a vnitřních věcí.⁴⁵ V rámci této spolupráce byla koordinovaná azylová a migrační politika.⁴⁶ Součástí této smlouvy bylo ustanovení občanství EU (evropského občanství).⁴⁷

Zásadní zlom nastal v roce 1999, kdy vstoupila v platnost Amsterdamská smlouva, která převedla problematiku migrace a azylu do prvního pilíře. Tím je myšleno, že členské státy doporučily část svých pravomocí na EU a opatření v rámci azylové a migrační politiky se stala závazná. Tyto státy byly povinny se jimi řídit ve svých právních řádech. Pět měsíců poté, co Amsterdamská smlouva vstoupila v platnost, se ve finském Tampere uskutečnil 15. – 16. října 1999 zvláštní summit věnovaný otázkám „vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva.“⁴⁸ Evropská rada na něm stanovila čtyři východiska pro azylovou a migrační politiku.⁴⁹

Během roku 1999 až 2005 bylo přijato několik legislativních opatření. Dalšími důležitými kroky bylo posílení finanční solidarity díky vytvoření Evropského uprchlického

⁴¹ Jednoho státu odpovědného za přezkum žádostí o azyl. Pozn. aut.

⁴² Srov. FREIOVÁ, M. *Uprchlická otázka a my*. Praha: Občanský institut, 1993, s. 25

⁴³ Výjimkou může být případ, kdy má žadatel v jiném členském státě rodinného příslušníka. Pozn. aut.

⁴⁴ Tím je myšlen stát, kde nehrozí nebezpečí z pronásledování. Pozn. aut.

⁴⁵ Otázky týkající se azylu, kontrol na vnějších hranicích EU, migrační politika a politika vůči občanům třetích zemí. Pozn. aut.

⁴⁶ Článek 2 Smlouvy stanovil jako jeden z cílů Unie „zachovávat a rozvíjet Unii jako prostor svobody, bezpečnosti a práva, ve kterém zaručuje volný pohyb kontrol na vnějších hranicích, přistěhovalectví, práva azylu a předcházení zločinu“ Dostupné z: BARŠOVÁ, Andrea; BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 137

⁴⁷ Srov. GEDDES, A. *Immigration and European Integration*. Manchester University Press, 2000, s. 100

⁴⁸ Kol. aut. *Cizinecké právo: právní stav ke dni ..* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 299

⁴⁹ Boje s chudobou, zlepšení životních podmínek, pracovních podmínek a v neposlední řadě předcházení konfliktům. Dostupné z: Srov. BARŠOVÁ, Andrea; BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 139

fondy. V roce 2001 byla schválena směrnice, která zajišťuje standardy dočasné ochrany osobám ze třetích zemí, které se nemohou vrátit do země svého původu. Další opatření se týká uprchlíků a sjednocování rodin.

Dle kvalifikačního nařízení musí členské státy EU žadatelům o azyl či žadatelům o doplňkovou ochranu zajistit soubor práv, příkladem je právo na nevrácení (right of non-refoulement), právo na povolení k pobytu, právo pohybu i mimo daný stát, přístup ke vzdělání, zdravotní péči a přístup k ubytování či programům, které by jim usnadnily integraci. Kvalifikační směrnice by také měla zajistit, aby státy EU odpovídajícím způsobem hodnotily žádosti o azyl. Musí brát v úvahu fakta o zemi původu žadatele, dokumentaci a prohlášení o tom, zda existuje důkaz o odůvodněném strachu z persekuce či riziko vážné újmy.

Na program z Tampere, který vyvolal příliš velká očekávání, navazoval Haagský program, který byl Evropskou radou přijat dne 5. listopadu 2004 a stanoví strategie a cíle pro období 2005 – 2010. Podle Haagského programu je legální migrace důležitou součástí hospodářského růstu a podmínkou konkurenceschopnosti ekonomiky EU. Cílem je posílit vnější hranice a bojovat proti nelegální migraci tím, že nelze omezit jen nástroje pro přijímání přistěhovalců, ale musí následovat opatření sloužící jejich integraci.⁵⁰

Nejaktuálnější dokument evropské migrační politiky je Stockholmský program, který byl v prosinci přijat v návaznosti na předchozí program z Tampere a má určit politický přístup k otázkám migrace a azylu v období 2010 – 2015. Jeho cílem je splnění evropské migrační politiky a zharmonizovat přístup členských států EU.

Nejdůležitější je bod 31, který slibuje odpovědnost, solidaritu a partnerství států EU v oblasti migrace a azylu. Cílem je prevence a boj proti nelegální migraci, zejména na jižní hranici Evropy, ale také vyzdvihuje ekonomický a lidský potenciál migrace pro Evropu.⁵¹

Některé evropské státy se snažily z imigrantů udělat příslušníky vlastního národa, jiní mezi ně a sebe stavěli nepřekonatelnou propast, která imigranty dlouhodobě zaháněla do izolace.⁵²

Evropou procházejí tisíce migrantů, z nichž se někteří chtějí usadit, pro jiné je to jen zastávka na cestě jinam. S těmito vlivy se musíme vyrovnat pomocí modelu národního státu. Ten je uzavřen sám do sebe a kulturu neovlivňují žádné vnější faktory. Je důležité najít

⁵⁰ Srov. SCHEU, H. Ch. *Migrace a kulturní konflikty*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, s. 99

⁵¹ Srov. SCHEU, Harald Christian; ČÁSTEK Michal. *Aktuální otázky migrační politiky Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Vydala Vysoká škola finanční a správní v Praze v edici Eupress, 2010, s. 10

⁵² Srov. VÍT, K. *Evropské perspektivy*. Hradec Králové: Regionální evropské informační středisko Hradec Králové, 2006, s. 101

univerzální hodnoty, které budou spojovat všechny, kde každý bude dodržovat své zvyky, tradice a vzájemně se všichni budou ovlivňovat, pokud ne, tak se navzájem alespoň tolerovat.

2.2 Azylová politika ČR

V této kapitole se zaměříme na azylovou a migrační politiku, jak Česká republika vytváří legislativu pro to, aby zabránila nelegální migraci na našem území. Dále si popíšeme novely zákona o pobytu cizinců.

Společnost se utváří svými vlastními zákony, které jsou vytvářeny a přetvářeny v interakcích. Důležité je, aby tyto zákony byly dodržovány.

Na otázku, zda si respondenti zjišťovali nějaké informace o podmínkách života v ČR a jakým způsobem tyto informace získali, pět respondentů přiznalo, že o podmínkách života na našem území nevědělo vůbec nic. Informace získávali spíše zprostředkovaně přes své známé nebo příbuzné, kteří tu pobývají či pobývali. Většina respondentů na ně spoléhala, ale právě to jim zkreslovali podmínky. Pouze jeden respondent si zjišťoval více informací, protože tu kdysi byl na návštěvě u svých známých.⁵³

Problematika azylového práva je pro Českou republiku nová, jelikož potřeba řešit problémy přicházejících uprchlíků začala až po pádu komunistického režimu na začátku devadesátých let minulého století. Do roku 1989 neexistovala žádná legislativa, která by se zabývala azylovou problematikou. Prvním cílem tehdejšího Federálního shromáždění bylo vytvořit legislativní rámec pro azylové zařízení a také pro určení práv a povinností uprchlíků. Toto období po roce 1989 můžeme označit jako počátek vzniku české azylové politiky. Nový azylový zákon byl přijat 16. listopadu 1990.⁵⁴ Později se však ukázalo, že tento zákon měl několik nedostatků. Zejména poté, co Česká republika ratifikovala Ženevskou úmluvu, bylo problematické to, že se některé části neshodovaly s danou úmluvou.⁵⁵ Velmi kritizované také bylo to, že zákon omezoval dobu, na kterou byl statut uprchlíka udělován, a to na pět let. Dalším problémem byla okolnost, že žadatelé o azyl museli po celou dobu správního řízení zůstat v uprchlických táborech.⁵⁶

K prvnímu zpřísnění azylové politiky došlo již v roce 1993, kdy byl zákon o uprchlících novelizován.⁵⁷ Tato novela obsahovala ustanovení, které se týkalo možnosti udělení statutu

⁵³ Srov. Rozhovory se žadatelí o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

⁵⁴ Zákon č. 498/1990 Sb. o uprchlících. Přístup z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1990/082-1990.pdf> [cit. 16. 2. 2015]

⁵⁵ Jako jeden ze zásadních problémů byl, že uprchlík v českém zákoně je definován jiným způsobem, než tomu bylo v Ženevské úmluvě. Pozn. aut.

⁵⁶ BITTNER, P. Nové pořádky azylového zákona. Econnect: Poradna pro uprchlíky [online]. 2002. Přístup z: <http://nno.ecn.cz/index.stm?x=94391&apc=nP2x1#013%E2%80%A950> [cit. 14. 5. 2014]

⁵⁷ Zákon č. 317/1993. Přístup z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1993/079-1993.pdf> [cit. 16. 2. 2015].

uprchlíka z humanitárních důvodů. Dále byl v českém uprchlickém právu poprvé definován termín neodůvodněná žádost, který měl za cíl umožnit projednání tohoto typu žádosti ve zrychleném zařízení. Časem bylo zrušeno časové omezení statutu uprchlíka.⁵⁸

V období mezi lety 1995 – 2000 se Česká republika začala připravovat na vstup do EU, musela sjednotit své právní předpisy s těmi evropskými. S narůstajícím počtem žádostí o azyl na našem území bylo jedním z cílů omezit počty přicházejících.

Dnem 1. února 2002 vstoupila v platnost novela zákona o azylu,⁵⁹ která přinesla některé změny v oblasti azylové procedury a postavení žadatelů o azyl. Nově bylo stanoveno, že žadatelé o azyl mohou pobývat mimo pobytová střediska. Těm, kdo této možnosti využil, byl při splnění určitých podmínek přiznán finanční příspěvek až ve výši životního minima, a to po celou dobu řízení.⁶⁰

S novým azylovým zákonem byla přijata novela zákona o zaměstnanosti. Díky těmto změnám se zvýšil počet žádostí o azyl, jak jsme se mohli dozvědět v předchozí kapitole. Stálý příchod uprchlíků vedl k přijetí zákona, který zamezoval žadatelům o mezinárodní ochranu pracovat, z toho důvodu se jejich počet v roce 2002 výrazně omezil o více než polovinu.⁶¹

Azylová procedura, neboli řízení o udělení azylu stále prochází značným vývojem. Rok 2003 je považován za počátek nového období migrační politiky. Celkem je zformulováno šest základních zásad,⁶² které jsou přijaty usnesením vlády. Tyto principy jsou navrženy tak, aby popisovaly migrační strategii ČR, ale dodnes nejsou stále zpracovány. Můžeme říci, že jsou obecné a nemají dopad na tvorbu migrační politiky.⁶³ V tomto roce požádalo o udělení azylu 11 396 cizinců, což je oproti roku 2002 nárůst o 34, 4%. Nejvíce cizinců je z Ruska, protože v roce 2002 o azyl požádalo 628 a o rok později jich bylo 4 515 (93,1 %). Počet žadatelů se zvýšil o 42, 6 %.⁶⁴

⁵⁸ BITTNER, P. Nové pořádky azylového zákona. Econnect: Poradna pro uprchlíky [online]. 2002. Přístup z: <http://nno.ecn.cz/index.stm?x=94391&apc=nP2x1#013%E2%80%A950> [cit 14. 5. 2014].

⁵⁹ Zákon č. 2/2002 Sb. Přístup z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/2002/002-2002.pdf> [cit 16. 2. 2015].

⁶⁰ BITTNER, P. Nové pořádky azylového zákona. Econnect: Poradna pro uprchlíky [online]. 2002. Přístup z: <http://nno.ecn.cz/index.stm?x=94391&apc=nP2x1#013%E2%80%A950> [cit 14. 5. 2014].

⁶¹ Český statistický úřad. Přístup z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl [cit 14. 5. 2014].

⁶² Šest zásad migrační politiky: 1. Česká republika prosazuje řídicí roli státu v oblasti migrace. 2. Migrační politika státu je založena na koordinovaném postupu všech státních orgánů, orgánů územní a zájmové samosprávy a další subjekty zabývající se migrací. 3. Migrační politika státu je zaměřena na odstraňování všech forem nelegální migrace a jiných nelegálních aktivit. 4. Migrační politika státu neklade překážky legální migraci a podporuje imigraci, která je pro stát a pro společnost přínosná. 5. Realizace migrační politiky státu předpokládá zapojení nevládních a dalších organizací. 6. Česká republika se spolupodílí na úsilí světového a evropského společenství na řešení migračních důsledků humanitárních krizí a na odstraňování příčin. Dostupné z: DRBOHLAV, D. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s. 78

⁶³ Srov. tamtéž, s. 78

⁶⁴ SKALKOVÁ, M. *Seminář "Azylové řízení v České republice": vybrané texty ze semináře pořádaného pražskou kanceláří Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky dne 16. února 2004 v prostorách Ministerstva*

Jednou z nejpodstatnějších událostí tohoto období bylo přijetí nového zákona o pobytu cizinců,⁶⁵ který reagoval na zvyšující se potřeby a nároky vstupu do EU. Můžeme říci, že tento zákon byl liberální, protože umožňoval žadatelům o azyl pracovat. O azylovém řízení rozhodovalo Ministerstvo vnitra (Odbor azylové a migrační politiky).

Vstup ČR do EU je významnou událostí z hlediska politického a společenského vývoje státu. Z pohledu migrační politiky tato změna přináší nový právní přístup k občanům EU, k jejich rodinným příslušníkům a ke státním příslušníkům třetích zemí. Cílem je soubor zákonů, nařízení a praktik, které se týkají migrace do cílové země. S tím je spojena regulace pohybu lidí přes hranice a adaptace na nové prostředí.

Sociální prostředí je pro všechny důležitý faktor. Socializace je proces, který působí na jednotlivce v nové zemi. Probíhá pomocí interpersonálních vztahů k jednotlivci a k prostředí, ve kterém se narodil. Život jednotlivce se v nové zemi zcela mění. Prostor na cizince klade určité nároky a cizinec je nucen na ně reagovat.

Hlavní cíle české migrační politiky jsou především boj s nelegální migrací a přizpůsobení se legislativě EU, která má silný vliv na tvorbu českých migračních zákonů.⁶⁶ Při tvorbě hraje důležitou roli MV ČR a zejména odbor azylové a migrační politiky. Především do ní zasahují ostatní ministerstva, především MPSV ČR, MZV ČR.⁶⁷

Od 1. ledna 2008 platí novely azylového a cizineckého zákona. Mezi nejdůležitější změny v azylovém zákonu, které se týkají žadatelů o mezinárodní ochranu, patří například, že za rodinného příslušníka se rovněž považuje i partner. Takové osobě je možné udělit azyl za účelem sloučení rodiny v případě, že partnerství trvalo již v době, kdy byl partnerovi azyl udělen. Žadatel má také povinnost přiznat veškeré své finanční prostředky, jak v přijímacím, tak v pobytovém středisku.⁶⁸

V roce 2008 došlo k úpravě legislativy v zaměstnávání zahraničních pracovníků a od tohoto roku jsou v naší migrační politice viděny ochranné kroky, které zabraňují přístup k nelegálním migrantům.⁶⁹ Příkladem toho můžeme zmínit dva významné projekty.⁷⁰ Hlavním cílem je získat zahraniční pracovníky a tím pádem se sníží nelegální migrace.⁷¹

spravedlnosti v Praze; Seminar "Asylum procedure in the Czech Republic" : selected texts from the seminar organized on 16 February 2004 at the Ministry of Justice in Prague, s. 26

⁶⁵ Zákon č. 326/1999 Sb, O pobytu cizinců. Přístup z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1999/106-1999.pdf>. [cit. 16. 2. 2015].

⁶⁶ Srov. DRBOHLAV, D. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s. 73

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 69

⁶⁸ Srov. KRCHOVÁ, Andrea; VÍZNEROVÁ, Hana. *Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy: fakta a doporučení*. 1. vyd. Praha: Evropská kontaktní skupina v České republice, 2008, s. 18

⁶⁹ Srov. DRBOHLAV, D. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1.

Nový azylový zákon nám definuje, kdo je považován za účastníka řízení. Tím je cizinec, který žádá o udělení azylu, a na druhé straně je to cizinec, kterému je azyl udělen. Z toho důvodu je stanovena kvalifikační směrnice⁷², kterou musí splňovat všichni státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požádat o mezinárodní ochranu nebo statut uprchlíka.

Zákon o azylu byl významně novelizován.⁷³ Na jehož základě byl v oblasti azylové legislativy zaveden institut mezinárodní ochrany. Tato ochrana zahrnuje azyl a doplňkovou ochranu.⁷⁴ Většinou se uděluje na jeden až tři roky, může být opakovaně prodlužována.⁷⁵

Účastník řízení má dle zákona o azylu právo požádat o bezplatnou právní pomoc. Žadatel může v řízení jednat ve svém mateřském jazyce nebo v jazyce, kterému je schopen porozumět. Ten, kdo nevyužije ubytování v jednom z pobytových středisek, má s ohledem na své majetkové a finanční poměry nárok na finanční příspěvek až do výše 1,6násobku životního minima. Má také nárok na bezplatnou zdravotní péči. Zajímavostí v zákonu je, že žadatel ubytovaný v přijímacím středisku je povinen odevzdat elektronické komunikační zařízení.

Azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany je dle zákona o azylu k dispozici integrační program, který by jim měl pomoci při začlenění do hostitelské společnosti. V další kapitole se jím budeme zabývat. Krom toho mají také nárok na bezplatné kurzy českého jazyka.

Právní normy rozlišují několik druhů pobytu: a) institut strpění⁷⁶, b) povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany⁷⁷, c) dočasná ochrana, doplňková ochrana⁷⁸, d) azyl, e) trvalý pobyt z humanitárních důvodů.

Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s. 82

⁷⁰ Projekt zelených karet a program na Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků. Dostupné z: Srov. DRBOHLAV, D. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s. 70

⁷¹ Srov. LUPTÁK, Milan; LUPTÁKOVÁ, Marina. *Mezinárodní migrace: pohledy a nadhledy*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013, s. 137

⁷² Směrnice Rady č. 2004/83/ES

⁷³ Zákon č. 165/2006 Sb. Přístup z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/2006/056-2006.pdf>. [cit. 16. 2. 2015]

⁷⁴ Doplňková ochrana se udělí cizinci, u něhož sice nejsou dány zákonné důvody pro udělení azylu, jehož návrat do země původu by ale mohl být spojen s vážnou újmou. Tím se myslí trest smrti, poprava, nelidské zacházení či ohrožení na životě, např. z náboženských důvodů. Přístup z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/novela-zakona-o-azyly-c-165-2006-sb> [cit. 7. 5. 2014]

⁷⁵ Srov. ČIŽINSKÝ, P. *Cizinecké právo: práva a povinnosti cizinců a jejich rodinných příslušníků při vstupu a pobytu na území ČR, jejich zaměstnávání a podnikání, zdravotní pojištění a sociální zabezpečení, řízení a provozování vozidla, přístup ke vzdělání a studiu, rodinné soužití s cizinci, mezinárodní ochrana/azyl, státní občanství*. Praha: Linde Praha, 2012, s. 187

⁷⁶ Vízum nad 90 dnů a povolení k dlouhodobému pobytu, které na sebe navazují. Dostupné z: Srov. VLČKOVÁ, A. *Zákon o pobytu cizinců na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Euronion, 2003, s. 9

⁷⁷ Zákon č. 326/1999 Sb., ze dne 30. 11. 1999 O pobytu cizinců na území ČR a o změně zákonů. Přístup z:

Změny od 1. května 2013 nabývají účinnosti k 1. lednu 2014. Zákon upravuje podmínky vstupu a pobytu cizince, který projeví úmysl požádat ČR o mezinárodní ochranu formou azylu či doplňkové ochrany a pobyt azylanta nebo osoby požívající doplňkové ochrany na našem území.⁷⁹

<http://ftp.aspi.cz/opispdf/2006/056-2006.pdf> [cit. 16. 2. 2015]

⁷⁸ Zákon č. 221/2003 Sb., O dočasné ochraně cizinců ze dne 26. 6. 2003. Přístup z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/2003/079-2003.pdf> [cit. 16. 2. 2015]

⁷⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu podněté ochrany. Pozn. aut.

3 Integrace migrantů

V této kapitole se zaměříme na integraci migrantů, jakým způsobem se začleňují do hostitelské země a jak na ně společnost působí. K rozvoji integrační politiky v České republice dochází po roce 2000, kdy je schválen koncepční dokument. Dále si popíšeme způsob integrace migrantů a s ní související problémy. Zjistíme, jaké problémy mohou nastat ze strany žadatelů. Přiblížíme si vstup a pobyt cizinců na našem území. Charakterizujeme si jejich práva a povinnosti. V závěrečné části se budeme zabývat podmínkami uprchlického zařízení, jeho řádem, dodržováním pravidel a kultury pobytu migrantů na našem území. Azylovou proceduru lze rozdělit na tři fáze: přijímací, pobytovou a integrační. Těmito fázím odpovídají přijímací střediska, pobytová střediska a integrační azylová střediska.

V cílové zemi začíná proces integrace do nové společnosti. Opuštění starých společenských struktur a začlenění se do dalších může pomáhat při vstupu do nového prostředí, kdy migranti zcela asimilují do svého etnického prostředí hostitelské země. Na druhé straně může vzniknout odklon od normy, to znamená, že migrant zůstává zcela oddaný své původní zemi. Z tohoto důvodu se uchylují do společnosti lidí, kteří jim rozumí, mluví stejným jazykem, znají a uznávají jejich kulturu, zvyky či mají podobné hodnoty.

Integraci můžeme chápat jako začlenění jednotlivce či skupiny do stávajícího systému, který funguje podle pravidel a každá společnost považuje za vlastní. Jinými slovy je to dlouhodobý, obousměrný proces, který postupně začleňuje imigranty do majoritní společnosti a je založen na vzájemném respektování práv a povinností.⁸⁰

V současné době je integrace zařazena do problematiky sociální inkluze, kterou podle Matouška chápeme jako sociální soudržnost „pevné spojení jednotlivce a vrstev společnosti, jeden z ideálů sociální politiky, opak sociálního vyloučení.“⁸¹

Cílem má být nezávislost migrantů, individuální přístup, zvládnutí jazykové bariéry, najít si práci a bydlení, vzdělávání dětí, pomoc od státu jen na nezbytně nutnou dobu s konečným cílem z migrantů udělat občany.⁸²

Vládní politika má velký vliv na integraci cizinců a vychází z toho, jaké cíle sleduje. Pokud preferuje krátkodobou migraci, povoluje imigrantům pracovat, ale nezajistí jim plná práva (občanství, možnost být voleni, sociální systém). Tento model se nazývá diskriminační. Asimilační model funguje opačně. Vláda má zájem cizince co nejrychleji integrovat do

⁸⁰ Srov. DRBOHLAV, D. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s. 90

⁸¹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, s. 215

⁸² Srov. RYCHLÍK, J. *Přínos a potenciál vědeckého výzkumu v oblasti migrace: kolektivní monografie*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010, s. 90

společnosti. Zajistí jim práva a povinnosti člena země, výměnou za plné přijetí kulturních norem a hodnot. Posledním typem je multikulturní. Imigranti získávají práva, ale nechají si svoji kulturu, kterou předávají z generace na generaci. V praxi však vládní politiky zastávají různé kombinace těchto modelů a neustále své pozice mění.⁸³

Nejdůležitějším dokumentem pro realizaci úspěšné integrace dlouhodobě žijících cizinců, ale i azylantů je Koncepce integrace cizinců na území České republiky. Byla přijata v roce 2000, ale aktualizovaná byla až v roce 2006. Realizací bylo pověřeno Ministerstvo vnitra, které již delší dobu řešilo záležitosti cizinců. Cílem je vytvořit legislativní opatření, především ochranu před diskriminací a podporu rovného přístupu na trhu práce, ke vzdělání, ve vztahu k bydlení, k zdravotní a sociální péči a náboženství.⁸⁴

Integrační politika směřuje k tomu, aby migranti znali svá práva a povinnosti, věděli, kde najdou pomoc, znali své nové prostředí a byli schopni se domluvit v českém jazyce.

Většina respondentů přijela do ČR bez znalosti českého jazyka. Pouze jeden uvedl, že se snažil český jazyk naučit, tak aby se mohl domluvit. Ostatní se teprve začali učit až po příchodu na naše území. Většina přiznala, že pro ně čeština není zrovna jednoduchá na naučení, protože používáme háčky a zdrobněliny. Z toho důvodu se domlouvali pouze anglicky nebo svým rodným jazykem.⁸⁵

Skrze jazyk dochází k předávání osobních či kolektivních zkušeností. Jazyk neboli znakový systém umožňuje lidem sdílet a předávat znalosti. Díky informacím, které člověk dostane, může člověk poznávat okolní svět, ve kterém se bude orientovat. Pomocí jazyka se přenáší sociální zásoba vědění, která poskytuje určité návody, jak dané situace chápat nebo jak je řešit. Chci-li se domluvit, musím respektovat gramatiku, sémantickou i pragmatickou stránku řeči.

Ke změně, která je donutila změnit názor na český jazyk, vedlo to, že se chtějí osamostatnit a nebýt na nikom závislí. Dalším důvodem bylo, že se dozvěděli, jak je český jazyk důležitý při získání trvalého pobytu.⁸⁶

Státní integrační program⁸⁷ je zaměřený na pomoc azylantům a osobám požívající doplňkové ochrany, tj. úspěšným žadatelům o mezinárodní ochranu po skončení řízení, aby se lépe začlenili do majoritní společnosti. Úspěšný žadatel může, ale nemusí do tohoto programu

⁸³ Srov. RABUŠIC, Ladislav; BURJANEK, Aleš. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, s. 34

⁸⁴ Srov. TRBOLA, Robert; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Prncipal, 2011, s. 17

⁸⁵ Srov. Rozhovory se žadatelů o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

⁸⁶ Srov. tamtéž

⁸⁷ § 68 účinnost změn: k 1. lednu 2014

vstoupit. Pouze musí znát svá práva, ale i povinnosti.⁸⁸ Při nedodržení může vést k vyřazení z programu. Ten navazuje na předchozí koncepci integraci cizinců. Pravidla státního integračního programu a výši prostředků na realizaci stanoví vláda.⁸⁹

Významným znakem kulturní integrace je znalost jazyka přijímacího státu. Z toho vyplývá základní předpoklad úspěšného začlenění cizinců do české společnosti. Výuka představuje jeden z pilířů státního integračního programu pro azylanty a osoby požívající doplňkovou ochranu. Ministerstvo vnitra ČR poskytuje bezplatný jazykový kurz.⁹⁰

Azylanti mají po udělení azylu nárok na bydlení, který většinou probíhá ve dvou fázích. V první je možnost zůstat v azylových zařízeních MV. Za tímto účelem jsou k dispozici integrační azylová střediska, která slouží k přechodnému ubytování, a to na 18 měsíců. Ve druhé je učiněná nabídka bydlení, kdy dostává azylant příspěvek na nájemné, zbytek si hradí sám. Kritéria pro výběr azylantů, kterým se byty přidělují, nejsou nikde stanovena. V úvahu by se zejména měly brát tyto faktory: „ délka statusu azylanta, rodinná situace azylanta a stupeň integrace azylanta“.⁹¹

Podle výzkumu z oblasti migrace a integrace, který proběhl na pracovišti občanské společnosti FHS UK, vyplynulo, že uprchlíkům chybí motivace, proto jsou pasivní.⁹² Respondenti by raději preferovali francouzský model integrační politiky, kde jsou migranti povinni na své integraci aktivně spolupracovat. Pokud by někdo chtěl ve Francii zůstat, musí se kulturně a politicky asimilovat.⁹³

Integraci můžeme shrnout do několika bodů. Ze strany cizinců se předpokládá osobní odpovědnost, zapojit se do společnosti, znát svá práva a dodržovat povinnosti přijímací země. Důležité je umět předcházet konfliktům. Dosud nejvýznamnějším poskytovatelem opatření podporující integraci cizinců jsou nestátní neziskové organizace. Je důležité, aby k nim měli přístup všichni cizinci.⁹⁴

⁸⁸ Mezi tyto povinnosti patří zejména navštěvování kurzů českého jazyka, hledání bydlení a práce. Pozn. aut.

⁸⁹ § 69 účinnost změny k 1. lednu 2014

⁹⁰ Rozsah výuky podle staré koncepce výuky českého jazyka v rámci státního integračního programu platné do 30. 6. 2007 absolvovali úspěšní žadatelé o mezinárodní ochranu jazykové a sociálně-kulturní vzdělávací kurzy v rozsahu 150 vyučovacích hodin v případě skupinového kurzu a 100 vyučovacích hodin v případě individuálního kurzu. V nové koncepci platné od 1. 7. 2007 došlo k navýšení dotace vyučovacích hodin českého jazyka, a to na 600 vyučovacích hodin v případě skupinového kurzu a 400 vyučovacích hodin v případě individuálního kurzu. Jazyková zkouška je nezbytnou povinností pro získání trvalého pobytu. Dostupné z:

Kol. aut. *Zákon o azylu: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 442

⁹² Srov. RYCHLÍK, J. *Přínos a potenciál vědeckého výzkumu v oblasti migrace: kolektivní monografie*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010, s. 92

⁹³ Srov. ŠTICA, P. *Migrace a státní suverenita: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 80

⁹⁴ Srov. LIEDERMANOVÁ, I. *Sborník z konference Aktuální výzvy v oblasti cizinců*. Vyd. 1. Pardubice: Magistrát města Pardubic, 2010, s. 9

Pro cizince znamená integrace najít si práci, bydlet v ČR a mít zde přátele, jak mezi žadateli, tak hostitelskou společností. Výhodou pro ně jsou kurzy českého jazyka. Ovšem nevýhodou je nedostatek integračních bytů. Jako jeden z hlavních problémů je dlouhá čekací doba na rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany. Málokdo ví, jak je to pro žadatele náročné, nevědí totiž, co s nimi bude dále. Z toho důvodu jim chybí motivace. Můžeme říci, že politika se stále vyvíjí.

Čeští občané mají sklon dělit cizince do různých skupin. Některé skupiny jsou považovány za uzavřenější, jako vietnamská komunita. Za hlavní překážky v rozvíjení vztahů mezi komunitami jsou považovány jazykové bariéry a odlišnosti v kultuře. Bohužel xenofobie a rasismus jsou slabinami české společnosti, i když poznávání nových kultur může být pro člověka velmi obohacující. Z těchto důvodů jsou pořádány cizinci kulturní akce, aby se majoritní společnost naučila těmto jevům předcházet.⁹⁵

Důležitým způsobem integrace je asimilace⁹⁶ do české majoritní společnosti, protože kulturní nebo náboženské odlišnosti nejsou podle českých občanů žádoucí.

3.1 Problémy při integraci

Integrace azylantů do české společnosti je doprovázena celou řadou problémů. Mezi skutečné patří neznalost češtiny, ekonomická závislost, nedostatečná orientace ve společnosti či porozumění ve vzájemných vztazích. Jsou to vlastně v opačném úhlu pohledu výše zmíněné priority integrace, s kterými se musejí azylanti vyrovnat. Tyto problémy jsou dány vládním systémem nebo vycházejí z předsudků majoritní společnosti. Musíme si uvědomit, že jsou vzájemně propojeny a ovlivňují se. Je důležité k nim přistupovat komplexně. Jedním z řešení, které přispívají k snadnějšímu začlenění azylantů do společnosti, je zavádění multikulturní výchovy a interkulturního vzdělávání do českých škol.

Cílem multikulturní výchovy je snaha chápat a respektovat jiné kultury. Pomáhá nám zjistit, jaký je nejlepší postoj vůči imigrantům, příslušníkům jiných etnik. Rozvíjí smysl pro respekt a solidaritu, nachází způsoby práce s odlišnými kulturami.⁹⁷

Hlavním zájmem českého státu je integrování cizinců, kteří tu pobývají dlouhodobě nebo trvale. Zvláštní pozornost se věnuje rodinám, u kterých se předpokládá, že budou usilovat o udělení trvalého pobytu.⁹⁸

⁹⁵ Srov. DRBOHLAV, D. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s. 93

⁹⁶ Asimilaci můžeme charakterizovat jako stupeň začlenění, kdy migrant splyne s majoritou ve všech oblastech života, důraz je kladen na rovinu kulturní ve smyslu opuštění vlastní kultury a splynutí s přijímací kulturou. Pozn. aut.

⁹⁷ Srov. PRŮCHA, Jan; MAREŠ, Jiří; WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 137

Pro azylanty představuje největší překážku český jazyk. Dalšími překážkami mohou být: odlišné vnímání hodnot vzdělávání, ale také kultura, náboženství a rodinné tradice.

Cizinci, kteří se vzdělávají na českých školách, studují za stejných podmínek jako občané České republiky. Tyto osoby se stávají žáky a studenty dané školy, pokud se prokážou nejpozději v den nástupu oprávněností svého pobytu.⁹⁹

Žáci jsou zařazeni do vyrovnávacích tříd, kde se učí českému jazyku. Potom jsou podle úrovně znalostí zařazeny do příslušného ročníku. Výjimkou, kterou mohou žáci ZŠ a středních škol využít, je možnost nebýt kvalifikován v prvním roce studia z českého jazyka a literatury.¹⁰⁰

Pro dospělé azylanty se zajišťují ze zákona kurzy českého jazyka v rámci Státního integračního programu. V roce 2007 Sdružení občanů zabývajících se emigranty uskutečnilo experimentální projekt. Zvýšilo rozsah hodin na 300 a 400. Ukázalo se to jako potřebné. Ovšem od roku 2000 se počet dotací hodin nezměnil.¹⁰¹

Neznalost jazyka způsobuje problémy na obou stranách. Uprchlíci nemohou najít práci, nedomluví se na úřadech a u lékaře. Ze zkušeností ze zemí Evropské unie se ukazuje, že nejlepší způsob výuky je propojení jazykových kurzů s praktickým výcvikem zaměřený na integraci na trhu práce.¹⁰²

Neintegrování přistěhovalci jsou ve srovnání s většinovou společností více postižení nezaměstnaností, mají nižší vzdělání, kvalifikaci a nižší příjem, jsou závislí na sociálních dávkách, mají tendenci žít v segregaci a pak zpravidla nejsou schopni vychovávat děti k životu v integrované společnosti.¹⁰³

Můžeme říci, že azylanti patří mezi znevýhodněné skupiny osob na pracovním trhu, protože obtížně nacházejí uplatnění ve svém oboru. Ekonomická aktivita je pro azylanty nejen prostředkem výdělků a finančního zabezpečení sebe a své rodiny, soběstačnosti, ale také jednou z cest směřujících k začlenění se do české společnosti. Situace před udělením azylu,

⁹⁸ Srov. TRBOLA, Robert; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011, s. 18

⁹⁹ Úmluva o právech dítěte říká, že smluvní státy zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání. Jelikož mají mezinárodní smlouvy přednost před zákonem, je možné to vykládat tak, že na vzdělání má nárok každé dítě, bez ohledu na to, zda má či nemá legální pobyt. Dostupné z: Bobysudová, L, Hernandová. J. P. *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005, s. 5

¹⁰⁰ Srov. DLUHOŠOVÁ, Helena; FRIŠTENSKÁ, Hana. *Právní průvodce pro cizince žijící v ČR*. Praha: Slovo 21, 2004, s. 56

¹⁰¹ Srov. KRCHOVÁ, Andrea ; VÍZNEROVÁ, Hana. *Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy: fakta a doporučení*. 1. vyd. Praha: Evropská kontaktní skupina v České republice, 2008, s. 51

¹⁰² Srov. tamtéž, s. 57

¹⁰³ Srov. SCHEU, H. Ch. *Migrace a kulturní konflikty*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, s. 270

kdy žadatelé o azyl nesmějí první rok legálně pracovat, naráží na překážky při vstupu na trhu práce. Najdou se ti, kteří často pracují nelegálně.¹⁰⁴

Zásadní problém spočívá v odpovědi států na neregulérní migraci, protože se nezohledňují ani základní lidská práva. Je zásadní si uvědomit, že jejím cílem je vytvářet migraci.¹⁰⁵

Z toho vyplývá, že má především negativní následky, jak pro jednotlivce, stát, tak i pro společnost. Česká republika zpřísňuje migrační politiku, zaměřuje se na pobytové i pracovní kontroly a vyhošťuje cizince,¹⁰⁶ kteří nemají zákonné povolení.

Ministerstvo vnitra přiznává, že není schopno se s nelegálními migranty na území vypořádat jiným způsobem, než jim udělit pobytové oprávnění. V roce 2004 přijalo tzv. akční plán boje s nelegální migrací.¹⁰⁷

3.2 Vstup a pobyt cizinců na území ČR

V následující kapitole se zaměříme na to, co žadatel o mezinárodní ochranu musí udělat při vstupu na naše území. Předtím, než je umístěn do Pobytového střediska Kostelec nad Orlicí, musí projít azylovou procedurou. Tou se budeme zabývat v kapitole 3.2.1. Dále se zaměříme, jaké práva a povinnosti mají klienti v azylových zařízeních.

V souvislosti se změnou prostředí může docházet ke změně identity. Při vstupu do nového prostředí je důležitý vztah mezi jedincem, skupinou a přijímací společností. Můžeme to chápat jako proces mezi žadatelem a prostředím.

Do společnosti vstupujeme s určitými biologickými a sociálními dispozicemi. Při vytváření identity je pro nás důležitá kultura. Z toho důvodu by se migranti měli úspěšně začlenit do prostředí, do kterého migrují a stát se jeho součástí. Tím je myšleno identifikovat se s druhými. Jedinec si zde konstruuje nový pocit doma, protože chce někam patřit.

Každý z nás je determinovaný a ovlivněný svoji kulturou, ve které se narodil. Člověk po narození podléhá nutnosti učit se, neboli socializaci. Pomocí toho poznává hodnoty, symboly (jazyk, písmo a počítání), chování dané společnosti a přizpůsobuje si je. Proces socializace učí jedince, jak má správně komunikovat pomocí symbolů v dané kultuře.

¹⁰⁴ Srov. Rozhovory se žadatelí o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁰⁵ Srov. HRADEČNÁ, P. *Řešení otázek neoprávněného pobytu cizinců: situace v ČR a ve vybraných evropských zemích*. Praha: Linde, 2011, s. 15

¹⁰⁶ Vyhoštění jednoho cizince výjde na desetitisíce korun v závislosti na zemi původu. Pozn. aut.

¹⁰⁷ Usnesení vlády ČR ze dne 4. února 2004 č. 108

Kultura má svůj vlastní systém hodnot, navyklé způsoby chování a neverbální komunikace jsou pro jedince této kultury normální, ale cizincům mohou připadat neobvyklé. Málokdo si ale tyto rozdíly uvědomuje. Při jejich rozeznání předcházíme daným problémům.

Kulturní šok je přirozená adaptační reakce na cizí kulturu. Většinou se objevuje po příjezdu do cizí země. Mezi první patří nadšení ze všeho nového. Člověk vnímá pouze povrchní znaky a vystačí si jen sám se sebou. Druhá je frustrace, jelikož po nadšení je psychicky vyčerpan z nových zážitků a začíná být citlivý na vše negativní v porovnání se svoji původní kulturou. Začíná kritizovat a odsuzovat to, co se mu příčí. Během této fáze může přijít i deprese. Někteří lidé mohou svůj pobyt v nové zemi ukončit a vrátit se zpátky do země svého původu. Předposlední fází je přizpůsobení, protože člověk začíná pronikat pod povrch věcí, více komunikuje s místními lidmi a vnímá realisticky jejich kladné či záporné stránky. Čtvrtá fáze je návrat. Po návratu do své původní země se objevují potíže s přizpůsobením se své domácí kultuře.¹⁰⁸

Uprchlíci mají situaci ztíženou tím, že se nemohou v případě špatného přizpůsobení volně rozhodnout, že se vrátí do země svého původu. Záleží na mnoha faktorech – délka pobytu, podobnosti nové a původní kultury, psychické a fyzické vlastnosti jedince, zkušenosti s pobytem v cizí zemi a znalost cizího jazyka. Nejlépe je umět předcházet kulturnímu šoku pomocí komunikace s místními lidmi. Důležitý je také kontakt s rodinou nebo s blízkými.¹⁰⁹

Samotná migrace má na jednotlivce vážný dopad. Tyto následky jsou pro každého zcela odlišné. V zemi původu museli nechat svoji rodinu, příbuzné nebo své děti. Odloučení od rodiny respondenti nezvládají moc dobře, mají o své blízké strach, nevědí co s nimi je. Pociťují únavu, samotu a nejistotu. Jak všichni respondenti přiznali, ze začátku měli deprese a smutek z odloučení. Tyto psychické problémy se mohou projevit na jejich zdravotním stavu. Respondenti také přiznali, že krátce po umístění do pobytového střediska měli spánkový problém, bolest hlavy, nevolnost a jiné psychické problémy.¹¹⁰

Další důležitou změnou je ztráta zaměstnání, což je důležité hlavně pro muže, protože ztrácejí roli živitelů rodiny, mohou se cítit nedoceňovaní. Práce přináší finanční zisk, ale také společenské uznání. O všechny uvedené věci jsou uprchlíci v pobytových táborech ochuzeni, protože rok nesmějí pracovat. Dostávají kapesné, ale s běžným platem se to srovnat nedá. Přebytek volného času může vést k přílišnému rozebírání jejich problémů.

¹⁰⁸ Srov. BRNULA, P. *Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi*. Prešov : Pavol Šidelský - Akcent print, 2008, s. 67

¹⁰⁹ Srov. ČÁPOVÁ, Zuzana; MARXTOVÁ, Monika. *Děti z uprchlických rodin*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 8

¹¹⁰ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

Ženy mají na starost děti a péče o rodinu. Musejí za peníze, které dostanou, nakoupit potraviny a uvařit jídlo. Také se musí naučit jíst jídla, která jsou pro ně mnohdy nová. Role dětí závisí na jejich věku. Děti, které už chodí do školy a naučí se česky, se stávají pro rodinu důležité tím, že jsou schopny komunikovat s místními lidmi a pomáhají rodičům během azylové procedury.¹¹¹

3.2.1 Azylová procedura

Migrant se při odloučení z původní země může ocitnout v ohrožení. Při příchodu do hostitelské země mu migrace může způsobit ztrátu kultury, hodnot či mateřského jazyka. Pro žadatele je důležité udržet si svoji kulturu v hostitelské zemi. Snaží si vytvořit věci, které by jim měli připomínat původní domov. Tím je myšlena snaha uchovávat si symboliku své kultury z původní země. Člověk je tedy tvůrcem sociálního světa, ale tento svět se jeví člověku jako objektivní realita, která na něho působí.

Příchod žadatelů o azyl (od září 2006 rozšířeno na pojem mezinárodní ochrana)¹¹² ovlivňuje především politika a ekonomika, ale na druhé straně to jsou válečné konflikty, občanské války a hospodářská zaostalost v zemi původu.¹¹³

Cizinec, který vstupuje na území České republiky s úmyslem požádat o azyl, musí svůj záměr sdělit policii, což může učinit na hraničním přechodu. Policie mu může odepřít vstup, pokud nepředloží stanovené doklady, jako je platný cestovní pas, platné vízum České republiky a doklad o zajištění k pobytu na území. Dalším důvodem může být uvedení nepravdivých údajů, kde můžeme předpokládat, že tu hodlá nelegálně pracovat.¹¹⁴

Respondenti se shodli, že samotný vstup na území ČR byl velmi náročný, protože museli dokládat mnoho podkladů a náležitostí, aby jim vstup byl povolen. Všichni se shodli v tom, že nejvíce jim jejich situaci znesnadňovala neznalost jazyka. Přesto, jak uvádí Eva, jazykovou bariéru zvládá dobře. Musela se všemu naučit. Umí česky, ale dříve se domlouvala rusky, protože slovanský jazyk je češtině podobný.¹¹⁵

¹¹¹ Srov. ČÁPOVÁ, Zuzana; MARXTOVÁ, Monika. *Děti z uprchlických rodin*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 10

¹¹² Dodatkový azylový zákon (č.165/2006 Sb.) je realizací pojmu mezinárodní ochrany do českého právního rámce. Mezinárodní ochrana má dvojí podobu, jako je azyl a doplňková ochrana. Tato ochrana nahradila dřívější ustanovení o povolení k pobytu a je zaručována osobám, které se nemohou vrátit do země svého původního kvůli hrozbě vážné újmy. Pozn. aut.

¹¹³ Srov. DRBOHLAV, D. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s. 44

¹¹⁴ Srov. Kol. aut. *Cizinecké právo: právní stav ke dni ..* Praha: C.H. Beck, 2007, s. 52

¹¹⁵ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

Po předložení dokladů se musí azylanti dostavit do přijímacího střediska, kde probíhá vstupní procedura. Tato procedura trvá přibližně tři týdny a během této doby je zahájeno azylové řízení.

Cizinec je povinen strpět sejmутí daktyloskopických otisků prstů a pořízení obrazového záznamu s cílem zjištění nebo ověření totožnosti. Dále musí snést osobní prohlídku svých věcí a v případě podezření, že skrývá něco, co lze užít jako podklad pro vydání rozhodnutí, zejména cestovní nebo jiný doklad, alkohol a jinou návykovou látku či elektronické komunikační zařízení, jsou mu tyto předměty zabaveny.¹¹⁶

Žadatel o udělení mezinárodní ochrany nesmí opustit přijímací středisko do provedení identifikačních úkonů a lékařského vyšetření, které zjistí, zda netrpí chorobou ohrožující jeho život či zdraví. Po všech těchto úkonech mu je vydán průkaz, který má po celou dobu řízení. Zde zůstává nejdéle 120 dní.

V přijímacím středisku se žadatel o mezinárodní ochranu poprvé setkává se sociálním pracovníkem, který se seznámí s klientem, s jeho problémy a sociální situací.¹¹⁷ První kontakt podle Brnula probíhá následovně. Sociální pracovník se představí, seznámí ho se svojí funkcí a střediskem, kde pracuje. Přimo v zařízení se pak dozví kdy (kde) bude ubytován na pokoji. Dostane hygienické prostředky a spolu s ubytovatelem je zaveden do svého pokoje.

Povinnosti žadatelů o mezinárodní ochranu jsou popsány v táborovém řádu. Je sestaven ze základních pravidel, které by měl klient dodržovat. Při jejich nedodržení může být napomenut, v opakovaném případě mu jsou uděleny sankce na doporučení sociálního pracovníka. Ten musí brát ohled na kulturní a náboženské zvyky žadatele. Snaží se, aby vycházel se všemi dobře a pomáhal každému při jejich problémech. Z tohoto důvodu je důležitá komunikace s klientem.

Je potřebné, aby materiály, telefonní čísla a kontakty organizací, které se zabývají žadatelé o azyl, byly ve srozumitelném jazyce.

Klient je seznámen s chodem celého zařízení, kde má také možnost navštívit volnočasové aktivity podle svého výběru. Příkladem může být kreslení, sportovní aktivity, poslech hudby a další aktivity, které se ve středisku nachází. Středisko pořádá pro lepší adaptaci klientů národní dny, v jejichž rámci jednotlivé národy představují svoji kulturu ostatním. Dále je klientovi k dispozici odborná pomoc, která se nachází přímo ve středisku.¹¹⁸

¹¹⁶ Srov. Kol. aut. *Cizinecké právo: právní stav ke dni ..* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 3

¹¹⁷ Srov. STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava, AD 1996, s. 101

¹¹⁸ Srov. BRNULA, P. *Socialna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi*. Prešov: Pavol Šidelský - Akcent print, 2008, s. 64

Sociální pracovník si vede o jednotlivých klientech anamnézy, které slouží jako informace o jejich problémech. Při sběru se soustřeďuje na oblasti ze života klienta: rodina, zdravotní stav, zaměstnání, osobní anamnéza, jaké důvody ho vedly k odchodu z původní země, prostředky, kterými se dostal do cílové země. Všechny tyto údaje jsou s klientovým souhlasem zaznamenány do záznamového archu.¹¹⁹

Přijímací střediska jsou tábory uzavřeného typu. To znamená, že z nich žadatelé o mezinárodní ochranu nemohou svévolně odcházet. Je to z důvodu prevence pro majoritní společnost, protože zde probíhají lékařské vyšetření. Základní testy, které se dělají: potvrzení nebo i vyvrácení salmonelózy, odběr krve na jaterní testy, HIV testy, BWR syfilis, rentgen plic na vyvrácení nebo potvrzení TBC. Pokud by se něco z toho potvrdilo, tak je důležité, aby azylant nastoupil léčbu na příslušném oddělení nejbližší nemocnice.

Podle zákona Odboru azylové a migrační politiky musí Ministerstvo vnitra ČR vydat rozhodnutí do 90 dnů od zahájení řízení, ale tato lhůta může být ministerstvem prodloužena. Na konečné rozhodnutí čekají žadatelé v pobytových střediscích, kde mají zajištěné ubytování, základní hygienické potřeby, finanční příspěvek na stravu a nárok na bezplatnou zdravotní péči. Během azylového řízení může kdykoliv žadatel vzít svoji žádost zpět a požádat ministerstvo o úhradu nákladů spojených s návratem do země původu.¹²⁰

Osoba s uděleným azylem má podobné postavení jako cizinec s uděleným povolením k trvalému pobytu. Česká republika jim vydá náhradní cestovní doklad, který je uznán v rámci státu EU, ale azylant i držitel doplňkové ochrany se nemohou stát českými občany, protože nemají volební právo. Žadatel s mezinárodní ochranou má oproti ostatním cizincům úlevy při povinnosti předkládat různé doklady ze země původu, např. při uzavření sňatku nebo při žádostech o české státní občanství.

V roce 2005 podalo žádost o udělení azylu 7 295 lidí, z toho bylo více než polovina dětí (4 021 s doprovodem a 100 bez doprovodu). Oproti tomu azyl byl udělen pouze ve 251 případech, což je 3,5 %.

3.2.2 Práva a povinnosti žadatelů o mezinárodní ochranu

V následující kapitole se zaměříme na to, jaké práva a povinnosti mají žadatelé o udělení mezinárodní ochrany. Je důležité se o nich zmínit, protože v Pobytovém středisku v Kostelci nad Orlicí se nacházejí žadatelé o mezinárodní ochranu. Každý z nich by měl tato

¹¹⁹ Srov. tamtéž s. 61

¹²⁰ Srov. Kol. aut. *Cizinecké právo: právní stav ke dni ..* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 15

práva a povinnosti dodržovat. Dále se seznámíme se středisky, kterými musí projít, aby se dostali tam, kam chtějí.

Řád a do značné míry schopnost jednat získáváme při komunikaci s druhými lidmi, protože s nimi se učíme rozumět nejen tomu, které chování je „správné“, ale i představu o tom, jak přehodnotit své dosavadní postoje. Sociální řád si člověk vytváří během svého života a říká nám, co v jednotlivých situacích máme dělat, aniž bychom přemýšleli o tom, proč danou věc děláme. Tyto znalosti bereme jako samozřejmost, snažíme se je dodržovat tak, jak nám byly vysvětleny. Ovšem pouze do té doby, než nastanou problémy při jejich nedodržování.

Instituce řídí zpětně lidské chování, protože se jedná o jakési předpisy, které jedinci nabízejí jen jednu možnost a zavrhnou všechny ostatní. Jak již bylo zmíněno, oprostují jedince od nutnosti volby. Cílem je zajistit primární sociální kontrolu, tedy že se lidé budou opravdu řídit ve svém chování podle předepsaných vzorců. Čím větší část lidských činností je institucionalizována, tím snazší je předvídaní chování lidí a stejně tak je snazší kontrola tohoto chování. Tento proces je završen předáním institucí další generaci.

Se statutem žadatele o mezinárodní ochranu je spojena řada práv a povinností. Tato pravidla by měl žadatel dodržovat.

Při podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany je povinen odevzdat ministerstvu svůj cestovní doklad, to ale neplatí, pokud pobývá na území z důvodu povolení k pobytu.

Žadateli se v azylových zařízeních poskytne ubytování, strava, základní hygienické prostředky a kapesné za podmínek stanovených v § 42 a), které říká, že kapesné se poskytuje pouze za dobu přítomnosti žadatele v azylovém zařízení v termínu stanoveném právním předpisem. Pokud se k výplatě nedostaví, nárok na kapesné mu za dané období zaniká.

Nebude-li dodržovat ubytovací řád pro azylová zařízení, ministerstvo rozhodne o snížení finančního příspěvku až na výši odpovídající částce existenčního minima¹²¹ na dobu jednoho měsíce. Jedná se o situace, kdy žadatel vstoupí do střediska pod vlivem alkoholu, porušuje zákon kouření, nedodržuje zásady hygieny či ohrozí život nebo zdraví osob.

Pokud žadatel pobývá mimo pobytové středisko, hradí si veškeré náklady sám z vlastních prostředků.¹²²

K základním povinnostem patří spolupráce v azylovém zařízení, dostavování se k pohovorům, prodlužování průkazu a víza, při vstupu do zařízení přiznat finanční hotovost, dodržovat ubytovací řád, plnit příkazy policie nebo ministerstva.¹²³

¹²¹ § 5 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb. Přístup z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/2006/037-2006.pdf> [cit. 16. 2. 2015]

¹²² Srov. Kol. aut. *Cizinecké právo: právní stav ke dni ..* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 13

Účastník má právo na jednání v řízení ve svém mateřském jazyce nebo v jazyce, ve kterém je schopen se dorozumět. Za tímto účelem poskytne ministerstvo účastníkovi bezplatně tlumočnicka.¹²⁴

Dále je povinen odevzdat věci, které by ohrožovali život ostatních žadatelů, alkohol či návykovou látku, a také musí odevzdat elektronické komunikační zařízení.

Musí strpět osobní prohlídku svých věcí, je-li důvodné podezření, že neodevzdal vše, co měl, např. elektronické komunikační zařízení. Prohlídku provede policista na žádost ministerstva při příchodu cizince do přijímacího střediska nebo v průběhu pobytu. Pokud policie najde ohrožující věci, alkohol, návykové látky, věci odebere a předá je spolu se seznamem k úschovně ministerstvu. O provedení prohlídky se provede záznam.

Žadatel je povinen prokazovat se průkazem žadatele o udělení mezinárodní ochrany příslušným orgánům. Chránit ho před poškozením, zničením, ztrátou, odcizením, v případě že tyto okolnosti nastaly, hlásit je policii. Po skončení řízení odevzdat svůj průkaz ministerstvu.

Také je povinen poskytovat v průběhu řízení pravdivé a úplné informace, které jsou nezbytné pro zjištění podkladů pro vydání rozhodnutí. Žadatel není oprávněn po dobu řízení o udělení mezinárodní ochrany opustit území.¹²⁵

3.3 Institucionální zázemí pro uprchlíky v ČR

V této kapitole se budeme věnovat institucionálnímu zázemí pro uprchlíky, které se na našem území nachází. Popíšeme si jednotlivé typy azylových zařízení, kterými žadatelé musí projít. V další kapitole se zaměříme na Pobytové středisko v Kostelci nad Orlicí, které je hlavním tématem bakalářské práce.

Sociální prostředí je pro všechny důležitý faktor. Socializace je proces, který působí na jednotlivce v nové zemi. Probíhá pomocí interpersonálních vztahů k jednotlivci a k společnosti, ve které se narodil. Život migranta se v nové zemi zcela mění. Prostor na něho klade určité nároky a on je nucen na ně reagovat.

Důvody, které cizince přivádějí do České republiky, jsou lepší politický systém, určitá představa životního stylu a možnost tu pracovat. Nikdo se na našem území nesetkal s negativním přístupem ze strany majoritní společnosti.¹²⁶

Služby uprchlických zařízení jsou určeny lidem, kteří požádali Českou republiku

¹²³ Srov. SLAVÍKOVÁ, K. *Předpisy o cizincích a uprchlících*. 1. vyd. Praha: Linde, 1996, s. 122

¹²⁴ Srov. VLČKOVÁ, A. *Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a související předpisy (s výkladem)*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 2003, s. 261

¹²⁵ Srov. Kol. aut. *Cizinecké právo: právní stav ke dni ..* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 17

¹²⁶ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

o ochranu formou azylu, nebo jim byla udělena. Zákon o azylu hovoří o tzv. azylových zařízeních, která slouží žadatelům o mezinárodní ochranu a azylantům v různých stádiích řízení za podmínek zaručující zachování lidské důstojnosti.

Uprchlická zařízení jsou režimová, protože život v nich se odlišuje od běžné normy. Služby, které se v jednotlivých střediscích nachází, jsou součástí azylové politiky Ministerstva vnitra ČR, kterým se zabývá Odbor azylové a migrační politiky za úzké spolupráce s Cizineckou policií ČR. Pro vlastní práci s žadateli využívá ministerstvo vnitra Správu uprchlických zařízení (dále jen SUZ), která je soustavou azylových zařízení. Jejich cílem je vytvářet podmínky pro bezpečný pobyt.

Každé středisko má jiný účel. Přijímací středisko je místo, kam přichází žadatel po projevení úmyslu požádat o azyl. O něm jsme se již zmínili v kapitole 3. 2. 1. Dozvěděli jsme se, že je se žadatelem sepsaná žádost o udělení mezinárodní ochrany. Musí projít lékařským vyšetřením a identifikačními úkony, jako je sejmutí otisků a pořízení obrazového materiálu. Přijímací středisko je uzavřené, cizinec nemá možnost ho volně opustit, ale může se v něm volně pohybovat. Tato střediska se nachází v obci Vyšní Lhoty a na mezinárodním letišti Praha Ruzyně.

Přijímací středisko v prostoru mezinárodního letiště Ruzyně je umístěno přímo v tranzitním prostoru. Pokud cizinec učinil prohlášení o úmyslu požádat o mezinárodní ochranu v prostoru letiště, je umístěn do místního přijímacího střediska a zůstává zde po celou dobu řízení. Správní orgán vydává rozhodnutí do 4 týdnů od jeho prohlášení. Maximální délka pobytu na letišti je 120 dnů. Jestliže do této doby není o žádosti rozhodnuto, je žadatel převezen do pobytového střediska, kde se pokračuje v běžné proceduře. Jak již bylo zmíněno, středisko nelze po provedení základních zdravotních úkonů volně opustit (na rozdíl od přijímacího střediska Zastávka u Brna), omezena je možnost vycházek.¹²⁷

Možnost pobývat v pobytovém středisku je cizinci dána po skončení všech zdravotních a identifikačních úkonů. Toto zařízení zajišťuje žadateli ubytování, stravování, které je zajištěno dvěma způsoby – buď je žadatelům strava poskytována, nebo klienti dostávají finanční příspěvek a stravování si zajišťují individuálně. Poskytované služby jsou zde obdobné jako v přijímacím středisku, na rozdíl od něj se však jedná o otevřené zařízení. To znamená, že žadatelé se mohou za stanovených podmínek volně pohybovat mimo areál. Pobytová střediska najdeme v Kostelci nad Orlicí a v Havířově.

Posledním střediskem je integrační azylové středisko, které je zřízeno pouze pro

¹²⁷ Srov. ŠTURMA, Pavel; HONUSKOVÁ, Věra. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2., dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakl. Eva Rozkotová, 2012, s. 98

skupinu cizinců, kterým byl udělen azyl na území ČR, a to do doby, než si sami najdou jiné bydlení či než jim je zprostředkován nájem bytu Ministerstvem vnitra ČR. Integrační azylová střediska se nachází v Jaroměři a v Předlicích. Azylant musí podepsat státní integrační program, kterým se zavazuje, že získá integrační byt. Délka tohoto pobytu je maximálně 18 měsíců. Během toho musí navštěvovat kurzy českého jazyka, aby se lépe adaptoval do českého prostředí, byl schopen si vyřídit důležité věci na úřadech, u lékaře a mohl samostatně fungovat.¹²⁸

Zařízení pro zajištění cizinců (dále jen ZZC) je místem, kde mohou být umístěni cizinci, kteří porušili povinnosti stanovené právním řádem ČR (např. pobývali na našem území bez platného víza či povolení k pobytu). Zákon časově omezuje možnost podání žádosti o mezinárodní ochranu (sedm dnů ode dne, kdy byl cizinec o této možnosti informován) v ZZC. Toto zařízení nesmí opouštět po dobu až 180 dnů ode dne umístění. Není-li do té doby o jeho žádosti rozhodnuto, musí cizinec zařízení opustit a je přemístěn do azylového zařízení. ZZC není možné po provedení základních zdravotních a dalších úkonů opustit, možnost školní docházky dětí či vycházek cizinců (v určitém vymezeném prostoru, žádná možnost volného opuštění ZZC) je zajištěna.¹²⁹

¹²⁸ Srov. KŘÍŽKOVÁ, Martina. *Cizinci, naši a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007, s. 49

¹²⁹ Srov. ŠTURMA, Pavel; HONUSKOVÁ, Věra. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2., dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakl. Eva Rozkotová, 2012, s. 98

4 Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí

V této poslední kapitole se seznámíme s Pobytovým střediskem v Kostelci nad Orlicí, které je hlavním tématem naší bakalářské práce. Naším cílem je zjistit, jak toto středisko pomáhá žadatelům o mezinárodní ochranu se začlenit do kulturního prostředí, nebo zda je to pouze přestupní stanice. Z toho důvodu je nutné detailněji popsat místo, do kterého přicházejí klienti z přijímacího střediska a zde čekají na rozhodnutí správního orgánu. Dále je nezbytné přiblížit život v zařízení a služby, které mohou žadatelé ve středisku využívat.

4.1 Charakteristika střediska

Původní areál pobytového střediska vznikl v období první republiky jako vojenská základna. V období okupace objekt převzala německá armáda. Po druhé světové válce v prostorách působila československá poté česká armáda. V srpnu roku 1997 byly vojenské kasárny uzavřeny. Od 1. ledna 2001 je na tomto místě otevřeno pobytové středisko pro žadatele o mezinárodní ochranu.¹³⁰

Základní kapacita Pobytového střediska Kostelec nad Orlicí (dále jen PoS) je 275 osob, z toho jich je 50 na první budově a zbytek na další. Struktura klientů zahrnuje, jak rodiny, tak i jednotlivce, přičemž u jednotlivců převládají výhradně muži. Jejich počet se ve středisku mění každým okamžikem, proto nelze přesně určit, zda převládají rodiny, anebo jednotlivci.

Etnická různorodost je tu velmi pestrá. Ve středisku se nachází žadatelé z Libye, Sýrie, Ukrajiny, Ruska, Afriky, Nigérie, Konga, Arménie, Filipín a dalších. Nejvíce jich je z Ruska, Ukrajiny, Sýrie a Afriky. Ze současných 90 – 150 ubytovaných je většina těch, kteří mají z 90% ekonomické důvody migrace.

V komplexu se nachází celkem 7 budov. Toto zařízení je rozděleno na standardní a chráněnou zónu. Po příchodu jsou žadatelé o azyl umístováni do jedné z nich na základě předběžného šetření prováděného sociálními pracovníky a pracovníky příjmu. Do chráněné zóny jsou umístěny těhotné ženy nebo matky s dítětem či ženy, které se cítí být ohroženy. Z toho důvodu je tato zóna pod zvýšeným dohledem pracovníků ostrahy. To znamená, že přístup do této zóny mají pouze osoby zde ubytované, což umožňuje vyhnout se nežádoucímu a potenciálně nebezpečnému kontaktu s ostatními klienty, tak aby se předešlo možným konfliktům.

¹³⁰ Srov. Rozhovor se sociální pracovnící. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

Největší budova má tři podlaží a slouží jako ubytovna. Najdeme zde pokoje, společenskou místnost s televizí, modlitebnu, internetovou místnost, kuchyňky, rukodělnou dílnu, posilovnu, prádelnu a šatník Charity.¹³¹

Druhá budova je vyhrazena administrativě, zaměstnancům Správy uprchlických zařízení MV, Odboru azylové a migrační politiky MV a Cizinecké policii. Do roku 2004 byli nezletilí žadatelé o azyl umístěováni do Pobytového střediska Ministerstva vnitra ČR, kde byla zřízena chráněná zóna určená pro nezletilé bez doprovodu. Tato zóna byla jednopatrová a vyhrazená pouze pro nezletilé žadatele o azyl, do které nesměl žádný dospělý mimo pracovníků střediska či pomáhajících organizací. Tím byli chráněni od ostatních žadatelů o azyl.¹³²

V tomto zařízení pobývali nezletilí žadatelé o azyl po celou dobu azylového řízení i po mnoho měsíců. V případě potíží mohli navštívit lékaře, popřípadě psychologa.¹³³ Starší děti 15 let neměli povinnost školní docházky, avšak nabídka, jak trávit volný čas, byla omezená. Jednou z možností bylo navštěvování nepovinného kurzu českého jazyka.

Nedostatečné vzdělání a neschopnost efektivně využít volný čas vedly k tomu, že nezletilí neměli žádný režim. Nejdůležitější pro ně byl výdej jídla.¹³⁴ To, jak nesprávně trávili svůj volný čas, vedlo většinou k tomu, že měli psychosociální problémy. Příkladem můžeme uvést to, že neuměli zvládat a řešit základní každodenní situace, proto se dostávali do afektu, měli sklon k agresivitě či depresím. Také se stávalo, že se některé děti staly oběťmi obchodu s lidmi a beze stopy mizeli. Po nabytí zletilosti byli z chráněné zóny přemístěni k dospělým žadatelům o azyl.¹³⁵

Třetí budova slouží jako centrum volného času. Aktivity tam jsou zaměřeny na děti i dospělé. Nabídka je přizpůsobena tak, aby vyhovovala každému. Klienti mají k dispozici knihovnu, tělocvičnu, hřiště, hudební dílnu, výtvarnou a řezbářskou dílnu, ale i posilovnu. Volnočasové aktivity pomáhají při negativních projevech spojeným s pobytem cizinců různých národností v uzavřeném středisku.¹³⁶

¹³¹ Srov. Rozhovor se sociální pracovnící. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹³² Srov. tamtéž.

¹³³ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

¹³⁴ Do roku 2007 se žadatelům o mezinárodní ochranu vařilo, ale z důvodu stížností, jim je vyplácen finanční příspěvek na stravné. Pozn. aut

¹³⁵ Srov. ČÁPOVÁ, Zuzana; MARXTOVÁ, Monika. *Děti z uprchlických rodin*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 15

¹³⁶ Srov. KRÍŽKOVÁ, M. *Cizinci, naši a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007, s. 19

V následující kapitole si popíšeme způsob kvality poskytovaných služeb v Pobytovém středisku. Tím je myšleno, s kterými často žadatelé o mezinárodní ochranu přicházejí od svého příchodu do kontaktu. Také zjistíme, jak sami tyto služby hodnotí, pokud je využívají.

4.2 Pravidla na ochranu práv uživatelů služeb v Pobytovém středisku Kostelec nad Orlicí

Žijeme v době velkých změn, kdy celá společnost prochází významnou transformací. Tradiční sociální systémy ztrácí svou funkci a společnost potřebuje kvalitní služby reagující na potřeby uživatele. Tento proces se týká především oblasti veřejných služeb, kde se v poslední době začínají prosazovat systémy měření kvality služeb. Rozvoj komunikativních a informačních technologií, migrace, zvyšující se nerovnosti mezi jednotlivci i společenstvími, postupující globalizace, liberalizace trhu a s ním související volný pohyb osob vedou k nutné transformaci tradičních systémů sociální ochrany. Na důležitosti nabývají veřejné služby, které se stávají hlavním pojítkem sociální soudržnosti. V této souvislosti jsou na ně kladeny nové požadavky. Těmi jsou důraz na vysokou kvalitu, dostupnou cenu a schopnost reagovat na individuální potřeby uživatele. Kvalitní a dostupné služby je možné zajistit jen tehdy, jsou-li na odpovídající úrovni stanovena jasná kritéria, která musí splňovat.

Sociální učení se zabývá sociálními interakcemi mezi lidmi. Zaměřuje se na vzorce chování, které lidé vytváří jako odpověď na změny v daném prostředí. Stojí mnoho sil a času, než se cizí prostředí stane přijatelným a bezpečným. Z něho přicházejí nové podněty a je jen na jedinci, s kterými se identifikuje a které přijímá za vlastní. Stále zůstává nejistota, jak dlouho zde žadatel o mezinárodní ochranu bude pobývat, naděje na získání lepšího ubytování naděje na návrat domů.

Situace žadatelů o udělení mezinárodní ochrany po příchodu do PoS není vždy jednoduchá. Přicházejí sem klienti z odlišných sociálních skupin, náboženského vyznání, z různých zemí a kontinentů. Mezi příchozími se objevují i jedinci, kteří mají psychické problémy, fyzický handicap či jinak ohrožené skupiny osob.¹³⁷

Někteří klienti se těžce vyrovnávají s událostí, neradi mluví o svých osobních věcech a důvodech opuštění vlasti. Je to pro ně velmi bolestné, protože se u nich vyskytují pocity, že nikdo nepochopí, čím vším si museli projít.¹³⁸

¹³⁷ Srov. Rozhovor se sociální pracovníci. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

¹³⁸ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

Pro žadatele je toto čekání velmi náročné. Respondenti, se kterými jsme dělali rozhovor, pobývali ve středisku 4 měsíce až 8 let. Výhodou pro ně je, že jsou osvobozeni od všech poplatků, které jsou spojeny s azylovou procedurou. Mají právo na bezplatné poskytnutí lékařské péče, ubytování a jiné služby v zařízení. Klienti dostávají pravidelně příspěvek na stravování v částce životního minima. Výplata je prováděna vždy na 14 dní dopředu a vyplácí se žadatelům pouze za přespané noci.¹³⁹

Jazyková bariéra mezi pracovníkem a uprchlíkem do značné míry ovlivňuje volbu metod a cílů sociální práce. Jinými slovy komunikace se výrazně odlišuje od toho, z jakého kulturního prostředí žadatelé přicházejí, jejich kulturní identita se odlišuje od našich stávajících společenských norem. Důležité je také klást velký důraz na neverbální komunikaci.

Komunikace mezi pracovníky tábora a klienty probíhá v zásadě v češtině, ale vedení tábora respektuje i případnou neznalost našeho jazyka a snaží se o co největší porozumění. Zaměstnanci jsou schopni se domluvit s klienty rusky a anglicky. Pokud se objeví někdo, kdo nekomunikuje žádným z uvedených jazyků, hledají pracovníci jiné cesty, jak se domluvit. K nejčastějším řešením patří komunikace pomocí tlumočnicka, kterým může být příslušník téže rodiny nebo jiný klient tábora, pokud je ze stejné jazykové skupiny.¹⁴⁰

Je také důležité si uvědomit, že verbální a neverbální komunikace vychází z kulturního původu mluvčího. Jiná pravidla platí u nás, jiná v rodné zemi imigrantů. Je nutné znát kulturní zvyklosti dané národnosti.

Po příchodu do zařízení je s žadatelem proveden vstupní pohovor, během něho se zejména konkretizují ty důvody, které již uvedl ve své žádosti v přijímacím středisku. Pohovor provede pověřený pracovník ministerstva vnitra, pokud nedisponuje znalostí daného jazyka, je ke vstupnímu pohovoru přizván tlumočnick. To se, ale děje jen výjimečně, spíše se používá tlumočení přes telefon, které zajišťují smluvní tlumočníci. Velmi důležité je, aby informace byly pro klienta dostatečně srozumitelné. Je třeba vysvětlit, z jakého důvodu je pohovor realizován a co je jeho cílem. Tím je seznámení s právy a povinnostmi, s ubytovacím řádem, s nabídkou služeb ve středisku. Cílem vstupního pohovoru je orientovat klienta v novém prostředí. V případě nepřijatelné žádosti se pohovor neprovádí.¹⁴¹

¹³⁹ Srov. Rozhovory se žadatelí o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁴⁰ Srov. Rozhovor se sociální pracovníci. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

¹⁴¹ Srov. tamtéž.

Život zde ovlivňuje průběh integrace uprchlíků. Imigranti mají o své situaci často představu, která skutečnosti vůbec neodpovídá. Aby se mohl uprchlík zorientovat v prostředí hostitelské země, je nutné, aby si osvojil jazyk a byl schopen komunikovat. Dokud však toto nezvládne, nemůže poznat její normy a pravidla chování. Důležitou roli tu hraje kulturní odlišnost. Přesvědčení, normy, pravidla, která jsou naší součástí a jdou jen velmi obtížně změnit, zaleží na přístupu jednotlivce, náboženské ideologii a kulturních zvyklostí. Postupem času se sice jedinec formálně adaptuje, ale nikdy se nevzdá své původní identity. Pro něho mají značný význam původní hodnoty a normy, které jsou mu mnohem bližší než nové, naučené. Mezi novými a starými hodnotami však může existovat rozpor, který vytváří napětí a nejistotu.

Jejich kultura se většinou liší od té naší, a proto jsou nuceni si postupně zvykat na nové prostředí a přizpůsobovat se novým věcem. Ta se mění tím, jak vyrůstáme, vedeme dialog s druhými a vstupujeme do nových životních rolí.

Mnoho respondentů si udržuje své zvyky a tradice ze zemí původu jako je slavení svátků, příprava pokrmů atd. v rámci své komunity, která se ve středisku nachází. Zároveň se také zajímají o naše tradice a zvyky, které postupně začleňují do svého života. Dva dotazovaní uvádějí, že jim nedělá problém přizpůsobit se nové kultuře. Eva uvedla, že svého syna vychovává podle své kultury, ale i podle majoritní. Petr uvedl, že kdyby tu měl svoji rodinu, tak by ji vychovával podle své i podle majoritní kultury.¹⁴²

Nejdůležitější při vytváření sociálního vědění, je vědět, koho mám pro získání požadované informace kontaktovat.

Všichni přiznali, že si umí zařídit veškeré věci na úřadech či všude tam, kde potřebují. Chtějí být samostatní a vše zvládnout sami. Pokud něco nevědí, nechávají si poradit od sociálních pracovníků nebo od svých přátel. Mohou také využít v případě potíží psychologa. Důležité je, že ví, kde najdou pomoc a se nebojí o ni říci. Domlouvají se česky nebo anglicky. Během pobytu dostávají srozumitelné informace, ale některé však brzy zapomenou.¹⁴³

Pobytové středisko na rozdíl od přijímacího mohou žadatelé volně opouštět, jak jsme se mohli dozvědět v kapitole 3. 3.

Zpřísnující pravidla znesnadňují volný pohyb žadatele o azyl bez nahlášení účelu dlouhodobé nepřítomnosti a opět se vracet během dne neomezeně. Je možné středisko opustit na delší dobu, tzv. na propustku na 10 dní, přičemž tuto dobu lze prodloužit až na 30 dní. Po

¹⁴²Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁴³ Srov. tamtéž

uplynutí se žadatel vrací do střediska a druhý den může na propustku odejít znovu. Pokud někdo odchází na dlouhodobé opuštění, musí mít povolení na odboru azylové a migrační politiky MV. Zároveň musí uvést adresu, na které se v daném období bude nacházet.¹⁴⁴

Nyní se zaměříme na jednotlivá pracoviště, s kterými často přicházejí žadatelé o mezinárodní ochranu do kontaktu.

Nejdůležitějším pracovištěm v PoS je oddělení příjmu, kde se pracuje nepřetržitě 24 hodin denně. Toto oddělení je převážně prvním i posledním kontaktem přicházejícího a odcházejícího žadatele o udělení azylu. Hlavním úkolem je evidence všech klientů, příjem nových, dále přijímání a vyřizování žádostí o odchod na dlouhodobé opuštění. Pracovník příjmu během noční služby provádí kompletaci informací o průběhu dne za uplynulý den ve formě denního hlášení, které je denně předkládáno Centrále SUZ v Praze. Práce na oddělení není jednoduchá, v době nepřítomnosti ostatních pracovníků je potřeba plnit funkci nejen ubytovatele, sociálního pracovníka, ale také přebírá zodpovědnost za celé středisko, což obnáší i řešení různých konfliktních situací. V případě nutnosti zajišťuje lékařskou pomoc.¹⁴⁵

Většina žadatelů o azyl přichází do střediska z úplně jiného sociálního a kulturního prostředí. Od našeho chápání se odlišují jejich představy, hierarchie, hodnoty i normy. Vedle pochopitelných jazykových problémů, je přizpůsobení účastníků řízení o udělení azylu ztěžováno i tím, že jsou vázáni na původní kulturní identitu a ocitají se v životní nejistotě. Z toho důvodu je nutné s žadatelem během pobytu v azylových zařízeních sociálně pracovat a poskytovat jim sociální služby, vnímat sociální a kulturní rozdíly v rámci jednotlivých komunit a národností, respektovat jednotlivce a jejich postoje pramenící z odlišného sociálně-kulturního zázemí. Cílem sociální práce je řešení aktuální sociální situace klienta, jeho adaptace v podmínkách azylového zařízení a prevence konfliktních situací.

Zvýšenou pozornost je třeba věnovat ohroženým skupinám žadatelů o azyl, což jsou především děti, nezletilí bez doprovodu, ženy, matky samoživitelky a další skupiny osob, kterým je věnována ochrana.¹⁴⁶

Vztah mezi klientem a pracovníkem ovlivňují různé faktory, jak ze strany pomáhajícího, tak ze strany klienta. Zkusme se vžít do nelehké životní situace uprchlíka, tj. člověka, který opustil známé prostředí, rodinu, přátele, svůj životní styl a najednou je sám a nachází se v jiném světě, ve kterém se nemůže domluvit svojí řečí. Člověk ztrácí své obvyklé

¹⁴⁴ Srov. Rozhovor se sociální pracovníci. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

¹⁴⁵ Srov. Rozhovor s pracovníci oddělení příjmu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

¹⁴⁶ Srov. Rozhovor se sociální pracovníci. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

sociální role. Často přichází s očekáváním a nereálnými představami, že azylová procedura proběhne rychle a azyl nebude zamítnut. Tato příliš velká očekávání často vyústí ve zklamání.

Jednou z nejdůležitějších fází je první setkání s klientem a příprava na rozhovor. A to z toho důvodu, že žadatel musí vidět opravdový zájem ze strany sociálního pracovníka. Vědět, že za pracovníkem v případě jakéhokoliv problému může přijít. Z toho vyplývá, že mu musí být vytvořené klidné prostředí a zajištěno dostatečné soukromí. Při zjištění problému jsou poskytnuty informace o možnostech, které by mohl žadatel využít. V některých případech lze doporučit např. psychoterapeutickou péči. Jinými slovy, je důležité umět s každým komunikovat a brát ohledy na odlišnost kultur. Je zřejmé, že i přesto se tu konflikty objevují. Bývají často způsobené odlišnými sociálními a kulturními zvyklostmi.¹⁴⁷

Některé formy agrese jsou zaviněny společenskými, pevně zakořeněnými předsudky. Nesprávná komunikace vytváří velké riziko nepochopení. Pokud se ten, kdo mluví, jasně nevyjádří nebo použije nevhodná slova a gesta, může si ten, kdo ho poslouchá, věc vysvětlit chybně, čímž může dojít k velkému nepochopení, případně až ke konfliktu. Konflikt je to, co narušuje dobré soužití s lidmi jiné kultury. Každý z nás má nějaký systém hodnot, podle kterého žije. Vzdát se ho není tak snadné. Pokud člověk přijme zcela nové hodnoty, ztrácí svoji původní identitu.

K agresivnímu chování dojde tehdy, když jsme frustrováni ve svých snahách dosáhnout nějakého cíle nebo uspokojit nějakou potřebu. Když tedy máme uspokojeny své základní potřeby a daří se nám dosahovat svých cílů, nejednáme agresivně. Jinými slovy lidská agresivita vzniká ve společenských podmínkách vlivem deprivace a stresu, protože člověk opakovaně nedosahuje každodenních cílů. Řešit tyto situace je velmi obtížné. Nevýhodou jsou předsudky a neschopnost naslouchat druhým. Je důležité setkávat se s lidmi a hledat vzorce chování, které ostatní používají.¹⁴⁸

Prevence konfliktních situací se řeší tolerancí. Jejich cílem je odlišovat jedinečnost každého z nás a našich představ.¹⁴⁹

Při stanovení názoru je důležitý náš vlastní systém hodnot. Ten si vytváříme v průběhu celého života a často dochází i k jeho proměně. Téměř každý dospělý člověk upevňuje své názory na dění kolem sebe, na svět a na lidi. Při rozhovoru s druhou osobou musíme často zhodnotit, kde a při jaké příležitosti sdělujeme informace.

¹⁴⁷ Srov. Rozhovor se sociální pracovníci. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

¹⁴⁸ Srov. tamtéž

¹⁴⁹ Srov. tamtéž

Žadatelé, kteří přijedou do Pobytového střediska v Kostelci nad Orlicí, jsou po příjezdu sociálními pracovníci informováni o chodu střediska. Jsou seznámeni s ubytovacím řádem, možnostmi odchodu na dlouhodobé opuštění, nebo do soukromí. Dále jsou informováni o možnosti dobrovolného hrazeného návratu do země svého původu.¹⁵⁰

Pro mnoho migrantů je návrat do původní země velmi obtížný, vše záleží na tom, co očekává. Také to závisí na rozdílnosti hostitelské a původní zemi, tím se myslí ekonomická, politická, sociální a kulturní rovina. Identita tu hraje velkou roli.

Všichni tázaní přiznali, že v České republice mají vhodné podmínky pro sebe i pro svoji rodinu. V současné době ji považují za nový domov a domov svých dětí. V případě vydání negativního rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany, by se odvolali, aby tu mohli zůstat.¹⁵¹

Sociální pracovníci také pomáhají s obstaráváním potřebných věcí při narození dítěte, jako je rodný list, kojenecká výbava a další nezbytné potřeby. Dále také provádějí osvětovou činnost mezi žadateli. Vedou pohovory s těmi, kteří porušují ubytovací řád (např. vnášením alkoholu do střediska, konflikty s ostatními žadateli, nekázní mimo středisko apod.), navrhují opatření a spolurozhodují o sankčních poplatcích.¹⁵²

Pokud si shrneme práci sociálního pracovníka v azylovém středisku, provádí s uprchlíky pohovory s cílem zjistit jejich předpoklady k adaptaci, integraci nebo repatriaci. O své práci vedou sociální dokumentaci. Informují žadatele o udělení azylu o systému řešení uprchlické problematiky na našem území, řeší jejich psychosociální problémy a organizují náplň volného času ve středisku. Hlavním cílem je, aby se každý ze žadatelů co možná nejrychleji a aktivně přizpůsobil novému prostředí, aniž by svou původní kulturní identitu zcela ztratil.

Pracovníci oddělení jsou pravidelně v kontaktu s nevládními organizacemi, Odborem sociálních věcí MěÚ, městskou policií i Policií ČR. Odbor azylové a migrační politiky MV dostává podněty pro podezření ze spáchání přestupku. Při jejich porušení se k žadateli přistupuje stejně jako ke kterémukoliv občanu České republiky. To znamená, že za každý zjištěný přestupek lze uložit blokovou pokutu. Nemůže-li pachatel zaplatit pokutu na místě,

¹⁵⁰ V roce 2012 probíhal program dobrovolných návratů určený neúspěšným žadatelům o udělení mezinárodní ochrany nebo těm, kteří se rozhodli svoji azylovou proceduru ukončit a vrátit se do země původu nebo do země, ve které dlouhodobě žili. Žádost o repatriaci může podat kdykoli v průběhu azylového řízení. Požádat také může klient, kterému je ukončeno řízení o udělení mezinárodní ochrany. Celkem podalo žádost 56 osob, z toho bylo 36 repatriací zrealizováno. Dostupné z: Srov. Výroční zpráva SUZ 2012

¹⁵¹ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁵² Srov. BRNULA, P. *Socialna praca so žiadateľmi o azyl*. Prešov: Pavol Šindelský – Akcent print, 2008, s. 65

vydá se mu blok na pokutu s poučením o zaplacení do 15 dnů po dni, kdy byla pokuta uložena. Není-li pokuta zaplacena, je vymáhána výkonem rozhodnutí.¹⁵³

Dalším důležitým oddělením je ubytovací služba. Jejím základním principem je snaha respektovat národnostní a rodinné vazby při ubytování nově příchozích. Zde si klienti nevybírají, s kým mohou bydlet na pokoji, musí respektovat ubytovací řád, nemají příliš soukromí a hlavně velmi často mají nejasnou představu o své budoucnosti. Tyto všechny faktory mohou vést k občasným nedorozuměním mezi spolubydlíci, které jsou způsobené odlišnými kulturními a sociálními zvyklostmi.

Vše pak závisí na sociální pracovníci, aby situaci zvládla a podařilo se jí vytvořit klidnou atmosféru. Někdy stačí pouze pohovor, který ujasní situaci a vysvětlí pravidla nebo ubytovat klienta na jiném pokoji. V horším případě může dojít k napadení mezi klienty.¹⁵⁴

Práce ubytovatele je nelehká, všichni se snaží být klientům oporou po celou dobu jejich pobytu ve středisku a maximálně jim pomáhat. Náplní práce je vše, co souvisí s ubytováním žadatelů, což je poskytnutí nejen pokoje, ale i základního vybavení (lůžkoviny, příbor, sklenka apod.), půjčování některých předmětů jako jsou míče, žehličky, sušáky na prádlo, různé společenské hry atd. Každý pokoj má přidělenou kuchyňku a sporák. Všechny zapůjčené věci si ubytovatel zapíše do výstrojního listu klienta. Pokud má klient zájem, tak je mu proti podpisu vydána například postýlka pro dítě, sušák, vanička, lampička atd. Tato služba také zajišťuje praní. Jednou za 4 týdny má klient nárok na hygienické potřeby. Během dne v pravidelných intervalech provádí kontrolu jednotlivých pokojů za účelem dodržování hygienických předpisů, pořádku a ubytovacího řádu. Pokud je zjištěn nepořádek nebo porušení ubytovacího řádu, vyřeší to s klienty a případně společně se sociálními pracovníky zjedná nápravu.¹⁵⁵

Od dotazovaných jsem se dozvěděla, že část ubytovaných záměrně nedodrжуje daná pravidla a chování. Většinou se jedná o ty, kteří se nechtějí s pobytem tady smířit. Vznikají problémy mezi spolubydlíci, neshody na kuchyňkách, protože klienti po sobě neuklízejí. Někteří mají problém i s užíváním alkoholu, což zneprůjemňuje okolním spolubydlíci, kteří na takové jednání nejsou zvyklí. Vědí, že problémy se alkoholem nevyřeší.¹⁵⁶

¹⁵³ Srov. Rozhovor se sociální pracovníci. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž

¹⁵⁵ Srov. Rozhovor s ubytovatelkou. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁵⁶ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

Výhodou střediska je, že se zde nachází dětské centrum. Tím je myšlen prostor, který je vybaven nejrůznějšími stolními hrami, hračkami a stavebnicemi. Největší zájem mezi dětmi je především o různé hračky jako jsou například dětské kočárky, panenky, autíčka, stavebnice a stolní hry. Mimo jiné se zde děti učí základní barvy, malovat, učí se sociální a hygienické návyky a motorické dovednosti.

V dopoledních hodinách je dětské centrum určeno pro děti od 3 do 6 let věku. Děti se zde učí základem českého jazyka, jsou seznamovány se základními pravidly slušného chování, nebo chodí na procházky. V odpoledních hodinách navštěvují dětské centrum děti školního věku, které si zde mohou pracovat na svých domácích úkolech, nebo rozvíjet zájmovou činnost jako jsou společenské hry, kreslení, video apod. V průběhu roku se pak pořádají pro děti všech kategorií různé soutěže a výlety.¹⁵⁷

Prostřednictvím jazyka je dětem už od raného dětství předáváno, co je a co není správné. „Děti mají právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.“¹⁵⁸ Jelikož uprchlické děti pocházejí často z velmi odlišných náboženských tradic, mají právo si ponechat své původní náboženství, zvyky a tradice. Ve škole nesmí být nuceny do věcí, které nedovoluje jejich náboženské přesvědčení.

Uprchlické děti musejí v České republice absolvovat povinnou školní docházku. Pro ně je to výhodné v tom, že se naučí českému jazyku, přijdou do kontaktu s ostatními dětmi. Důležitý je však přístup učitelů a jak umějí použít multikulturní výchovu ve vzdělání.

Hlavním úkolem dalšího oddělení je pomoci dětem překonat jazykovou bariéru, která jim komplikuje integraci a orientaci v česky mluvícím prostředí. Je to tzv. vyrovnávací třída. Učí se tu děti s povinnou školní docházkou od 6 do 15 let. Do výuky jsou kromě češtiny zařazeny i ostatní předměty – přírodověda, matematika atd. Pobyt zde se pohybuje mezi 2 až 5 měsíci. Do běžné třídy jsou žáci zařazováni individuálně, a to s ohledem na počet ukončených tříd, tak na jejich věk.¹⁵⁹

V prostorách tábora také probíhá výuka českého jazyka, která je rozdělena na začátečníky a pokročilé. Kurzy jsou určeny především pro dospělé a jsou velmi oblíbené. Výhodou je, že se ho mohou účastnit všichni, nejsou určeny pouze pro danou jazykovou

¹⁵⁷ Srov. Rozhovor s pracovníci dětského centra. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁵⁸ Úmluva o právech dítěte, která byla přijata 20. listopadu 1989 v New Yourku a Česká a Slovenská federativní republika ji podepsala o necelý rok později, 30. září 1990. Článek 14.

¹⁵⁹ Srov. Rozhovor s učitelkou ve vyrovnávací třídě. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

skupinu. Učí se témata, se kterými se žadatelé mohou denně setkat jako např. základní údaje o České republice, návštěva u lékaře, na úřadě, apod.¹⁶⁰

Všichni respondenti navštěvovali kurzy českého jazyka, které jim jsou ve středisku k dispozici. Jsou zcela dobrovolné a bezplatné. Většina dotázaných přiznala, že se dobrovolně ve volném čase učí, aby se český jazyk naučili a mohli být samostatní. Ovládnutí jazyka se jim jeví velmi potřebné a důležité. Karel uvádí, že kurzy českého jazyka navštěvuje, aby se naučil něčemu novému. Eva přiznala, že chodila na kurz a pokud něco neví, tak si to najde ve slovníku. Ve svém volném čase se učí český jazyk, což dokazuje, že jazyk je pro každého velmi důležitý a záleží na člověku, zda se ho chce, nebo nechce naučit.¹⁶¹

Dalším velmi tvořivým oddělením je výtvarná dílna. Je přístupná všem, kteří mají zájem vyzkoušet si různé techniky kresby, malby, grafiky, batikování i modelování z keramické hlíny a práci na hrnčířském kruhu. Dílna je zcela samostatná, vlastní tiskařský lis a keramickou pec.

Práce žadatelů jsou pravidelně vystavovány na výstavách Městského úřadu v Kostelci nad Orlicí a při dalších akcích, které pořádá středisko. Žadatelé se také úspěšně účastní se svými výrobky výtvarných soutěží na Refufestu v Praze.¹⁶²

Správné využití volného času, vede k tomu, že je zajištěno bezkonfliktní soužití žadatelů, jak ve středisku, tak ve vztahu k místním obyvatelům.¹⁶³ Přesto nejde zcela zabránit konfliktům, které se zde objevují. Je to způsobeno tím, jak již bylo výše řečeno, že lidé přicházejí do odlišného sociokulturního prostředí a liší se různými životními styly. Každý má jiný režim, odlišné slavení svátků, trávení volného času. Nemůžeme se každému přizpůsobit, i když bychom chtěli. Důležitou roli tu hraje povaha jednotlivce, jak se dané majoritě chce, či nechce přizpůsobit.

Respondenti byli dotazováni, jak moc tyto služby ve středisku využívají, a sami je hodnotili. Většina respondentů uvádí, že jsou s ubytováním spokojeni, ale někteří toto ubytování kritizují. Každý z nich si uvědomuje, že ubytování a veškeré služby, které se ve středisku nachází, jsou bezplatné, a to je pro ně velká výhoda. Ovšem pro některé respondenty je nevýhodou to, že se ve středisku nacházejí odlišné kultury, kterým mnohdy úklid nic neříká. Pan David vidí nevýhodu v tom, že nejsou ubytováni ve stejném pokoji stejné etnika.

¹⁶⁰ Srov. Rozhovor s učitelkou ve vyrovnávací třídě. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁶¹ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁶² Srov. Rozhovor se sociální pracovníci. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

¹⁶³ Srov. KRÍŽKOVÁ, M. *Cizinci, naši a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007 s. 20

Z toho důvodu dochází ke konfliktům mezi žadateli. Jelikož ne každý si s každým hned padne do oka.

Paní Eva uvádí, že pro ni je středisko dobře vybavené, protože může využívat tělocvičnu na cvičení aerobiku, kterému se věnovala již dříve. Také si chválí rozdělení budov na chráněnou zónu a ubytování. Panu Emilovi se nejvíce líbí, že ve středisku může využívat internet, aby se dozvěděl něco nového. Někteří respondenti přiznali, že se bojí jiných žadatelů. Jako v ostatní lidské společnosti tak i tu se projevují jedinci s agresivním vystupováním a vládne tu mnohdy mezi odlišnými kulturami problémový vztah.¹⁶⁴

Mezi služby ve středisku je také zařazeno poskytování kapesného. Respondenti přiznali, že každých 14 dní dostávají finanční příspěvek na stravné ve výši životního minima.

Žadatelé si připravují stravu dle svých zvyklostí a tradic, tímto způsobem jsou posilovány jejich tradiční rodinné vazby a žadatelé, kteří vyžadují speciální úpravu stravy, tak mohou činit podle svých potřeb. Klientům byly zřízeny kuchyňky, které jsou vybaveny moderními elektrospotřebiči a základním kuchyňským vybavením. Z toho důvodu žadatelé dostávají finanční příspěvek na úhradu stravy, který je odvozen od částky životního minima. Při nedodržování ubytovacího řádu jsou strhávány příspěvky na stravu, aby si každý dal pozor a dodržoval ubytovací řád.¹⁶⁵

Za peníze, které respondenti dostávají, si nakupují základní potraviny a oblečení. Do Pobytového střediska každé tři týdny přijíždí charita, kde si každý může za symbolické ceny koupit ošacení. Výhodou je, že mají k dispozici finanční příspěvek na nákup léků a na cestu k lékaři.¹⁶⁶

Pan David odpověděl, že výše kapesného je pro člověka, který je v pobytovém středisku přiměřená, jelikož nemusí platit nájemné, vodu, elektřinu a jiné věci. Pouze si za příspěvek nakupuje stravu a oblečení. Výhodou by bylo, kdyby si našel nějakou práci a mohl pracovat. Paní Eva přiznala, že ze začátku potřebovala finanční příspěvek ve hmotné nouzi, aby dokázala uživit svého syna a sebe samotnou. Pan Petr přiznal, že s finančním příspěvkem je spokojen a že dříve posílal nějakou finanční část své rodině, aby ji uživil a zabezpečil. Všichni respondenti se cítí být finančně zajištěni.¹⁶⁷

Dotazovaným byla položena otázka, jak tráví svůj volný čas, když nepracují.

¹⁶⁴ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁶⁵ Srov. Rozhovor se sociální pracovníci. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

¹⁶⁶ Srov. tamtéž.

¹⁶⁷ Srov. Rozhovory se žadateli o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

Respondenti se shodli na tom, že trávení volného času je pro ně velmi důležité, aby si zkrátili čekání na rozhodnutí azylové procedury. Snaží se tak zvládnout smutek z odloučení, když tu není jejich rodina a zvyknout si na nové prostředí. Podle mého názoru je to záležitost asi nejvíce stresující.

Každý respondent tráví svůj volný čas jinak. Většina ho tráví ve výtvarné dílně, kde mohou kreslit a připomenout si něco ze své domoviny. Rádi jezdí na výlety, chodí do přírody a vaří. Koukají se na zprávy, filmy a čtou si, zajímají se o kulturu a sledují světovou politiku, zprávy.

Nikdo z dotazovaných nemá práci, ale kdyby měli možnost, většina z nich by si práci chtěla najít. Nejraději by pracovali na stavbách, v obchodě, hlavně aby byli v kolektivu. Nezáleží jim přesně na tom, jaká by to byla práce, ale očekávají, že by jim stoupla kvalita, a důležitý je i finanční efekt.¹⁶⁸

Další otázka se týkala, zda mají ve středisku přátele, nebo mezi českými obyvateli.

Navazování vztahů bylo pro respondenty při příchodu do střediska velmi náročné, protože neuměli český jazyk. Vše záleželo na samotných žadatelích, zda se odhodlají ke komunikaci či nikoliv. Všichni dotazovaní se shodli v tom, že je důležité mít nějaké přátele. Výhodou také je, že ve středisku pobývají také lidé společné kultury, proto zde může být snazší si kamarády najít. Někdo tu nějaké má a někdo ne. Vzájemný vztah mezi příslušníky jedné národnosti je dosti důležitý v jejich momentální situaci.¹⁶⁹

Někteří respondenti se však bojí jiných žadatelů, tak jako jinde ve společnosti i tu se projevují jedinci s agresivním vystupováním a vládne tu mnohdy problémový vztah mezi odlišnými kulturami.¹⁷⁰

Jedním z posledních oddělení ve středisku je organizační oddělení, které úzce spolupracuje nejen s Komisí pro prevenci kriminality Městského úřadu - prevence negativních sociálně patologických jevů, ale i se soukromou bezpečnostní službou, která operuje v PoS. Toto oddělení zpracovává, vede a kontroluje personální a vzdělávací agendu, kontroluje využití dopravních prostředků a knih provozu. Dále zajišťuje chod sítě výpočetní techniky a podporu uživatelů PC.¹⁷¹

Každoročně pobytové středisko pořádá den otevřených dveří pro veřejnost. Návštěvníci mají možnost navštívit nepřístupná místa v areálu tábora, kde žijí žadatelé. Dále si mohou

¹⁶⁸ Srov. Rozhovory se žadatelí o mezinárodní ochranu. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2 – 28. 2. 2014. Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky

¹⁶⁹ Srov. tamtéž

¹⁷⁰ Srov. tamtéž

¹⁷¹ Srov. Rozhovor se sociální pracovníci. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

prohlédnout volnočasové dílny a zúčastnit se připraveného programu ve spolupráci s klienty. Samozřejmostí je také ochutnávka sladkého i slaného občerstvení z různých národních kuchyní.¹⁷²

¹⁷² Srov. Rozhovor se sociální pracovnící. Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí 17. 2. – 28. 2. 2014 Záznam a přepis rozhovorů v archivu autorky.

Závěr

V naší práci se zabýváme imigrační problematikou, kde jsme se dozvěděli, že rozhodnutí opustit zemi původu, není pro migranta či uprchlíka jednoduché, ale mnohdy je to jediné možné řešení.

Migraci způsobují ekonomické a demografické rozdíly v různých zemích světa. Důležitou roli hrají politické a rodinné důvody. Velká vzdálenost představuje vysoké nároky a počet migrantů se tím snižuje.

Problematikou migrace jsou zákony cílové země, proto byla v minulosti stanovena pravidla pro přijímání uprchlíků, která jsou neustále zdokonalována. Cizinci již dříve mohli požádat o povolení k dlouhodobému pobytu na našem území. Stát neměl žádný problém s jejich přijímáním, pokud se nejedná o nelegální migraci. Z těchto důvodů se provádějí bezpečnostní opatření, mezi které patří kontroly na hranicích. Legislativa se vyvíjela s politikou EU. Hlavní cíle české migrační politiky je především boj s nelegální migrací a přizpůsobení se migrační legislativě EU.

Česká azylová politika nemá dlouhodobou tradici, protože Česká republika dříve patřila k zemím tranzitním, nikoliv cílovým. Zpřísněním migračních zákonů se stává zemí cílovou. Žadatelé sem přicházejí s úmyslem nalezení nového domova a jejich děti navštěvují české školy. Při vstupu do EU jsme se stali odpovědným státem za svou azylovou politiku a přijímáme žádosti o azyl. Výhodou Evropské unie je, že úřady mohou zjišťovat, zda žadatel již nepožádal o azyl v jiném členském státě.

Žadatelé na rozhodnutí o azyl čekají několik týdnů až měsíců. Jsou známy případy, kdy byl azyl udělen velmi rychle, ale většinou se jedná o delší proces, který probíhá déle než jeden rok. Azylová politika je určována zákona č. 325/1999 Sbírky. Tvorba azylové politiky je v rukou státu, vlády a ministerstva vnitra. Z toho důvodu je zřízen odbor azylové a migrační politiky. Česká republika poskytuje ochranu prostřednictvím udělení statusu azylanta anebo udělením doplňkové ochrany.

K rozvoji integrační politiky v ČR dochází po roce 2000, kdy byl schválen základní koncepční dokument v oblasti integrace cizinců. Za klíčové předpoklady úspěšné integrace jsou v něm považovány vzájemné vztahy azylantů a majoritní společnosti, znalost češtiny, socio-kulturní orientace ve společnosti a ekonomická soběstačnost.

Úprava azylu a uprchlictví je v právním řádu ČR zakotvena především v zákoně o azylu. Žádosti o udělení mezinárodní ochrany vede Ministerstvo vnitra ČR.

Dle Evropské úmluvy je zákaz vyhoštění cizince do země, kde jsou vážné důvody k obavám, že bude vystaven mučení nebo nelidskému zacházení či trestání nebo trestu smrti. Každý cizinec může požádat Českou republiku o mezinárodní ochranu. Prohlášení je nutné učinit na místě, kde se žadatel poprvé setkává s místními orgány České republiky. Po prohlášení je s ním sepsaná žádost o udělení mezinárodní ochrany.¹⁷³ Poté je zahájeno řízení.

Po podání žádosti je žadatel povinen dostavit se do přijímacího střediska. Jedná se o uzavřené zařízení, ve kterém pobývá přibližně tři až čtyři týdny. Během této doby jsou s ním provedeny nezbytné pohovory, lékařská vyšetření a je mu také vystaven průkaz žadatele o azyl, který slouží k identifikaci. Je důležité sejmout otisky prstů z důvodu toho, zda není dle Dublinského nařízení k řízení o žádosti příslušný jiný stát.¹⁷⁴

V přijímacím středisku MV ČR, častěji v pobytovém středisku MV ČR, kam je žadatel převezen, vyčkává na rozhodnutí správního orgánu. S žadatelem je v průběhu řízení proveden pohovor, během něho se zjišťují důvody, které ho vedly k odchodu ze země původu a konkretizují se důvody, které uvedl ve své žádosti v přijímacím středisku. Řízení je vedeno v mateřském jazyce žadatele nebo v jazyce, kterému rozumí.

Žadatelé o mezinárodní ochranu patří mezi nejzranitelnější skupiny. Dlouhotrvající azylová procedura znamená pro mnohé měsíce strávené v izolaci uprchlických zařízení. Výhodou je, že za stanovených podmínek mohou také pobývat i v soukromí. V jednotlivých střediscích mají právo na stravu, základní hygienické prostředky, poskytnutí zdravotních, sociálních či jiných potřebných služeb. Cílem je poskytnout vše, co je potřebné k životu.

Důležitá je pro žadatele integrace, která představuje nepřetržitý proces vzájemné interakce. Jinými slovy, záleží na cizinci, zda se chce přizpůsobit nové společnosti, kde se bude cítit bezpečně. Z toho důvodu je nutné mít propracovanou legislativu a státní integrační program. Jeho hlavní náplní je vytvoření předpokladů pro získání znalostí českého jazyka a zajištění bydlení azylantů. Nevýhodou je, že se ne vždy podaří zajistit byt, který je v místě jeho zaměstnání. Nedostatkem jsou též dlouhé čekací doby na integrační byt (i několik let), které zpomalují proces integrace.

Pobytová střediska jsou kolektivními zařízeními a dlouhodobý pobyt v nich je psychicky náročný zejména pro osoby, které jsou zvyklé žít v rodinném prostředí. Nejsou ubytováni jednotlivě, ale po dvou či třech, s dalšími lidmi, které před tím nikdy neviděli. Při

¹⁷³ Většinou je žádost podaná v přijímacím středisku Ministerstva vnitra ČR. Na území České republiky jsou dvě přijímací střediska, a to a to přijímací středisko Zastávka u Brna a přijímací středisko v tranzitním prostoru letiště Ruzyně

¹⁷⁴ Otisky prstů jsou vkládány do systému EURODAC. Evidence je zřízena na základě nařízení Rady (ES) č. 2725/2000 ze dne 11. 12. 2000

jejich ubytování se respektuje etnický původ, aby byli schopni se mezi sebou bez problémů domluvit. I on sám jako by se tak stával součástí instituce. Instituce mu na jednu stranu pomáhá začlenit se do společnosti, na druhou stranu ho svazuje, zbavuje odpovědnosti za vlastní život.

Pokud se zaměříme na Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí, zjistíme, že jeho cílem je začlenit žadatele do kulturního prostředí hostitelské země. Klienti zde mají k dispozici jazykový kurz, výtvarnou dílnu, posilovnu, dětské centrum, knihovnu atd. Z odpovědí od respondentů jsme se dozvěděli, že spokojenost nebo nespokojenost se službami či s pobytem hraje důležitou roli při adaptaci žadatelů o udělení mezinárodní ochrany. Všichni dotazovaní využívají služeb, které mají ve středisku k dispozici a díky nim si tak krátí azylovou proceduru. Nejvíce si chválí kurz českého jazyka, výtvarnou a rukodělnou dílnu, kde mohou rozvíjet své dovednosti. Muži nejraději navštěvují sportovní areál a posilovnu.

Na základě rozhovorů s žadateli bylo zjištěno, že se k migraci rozhodli z mnoha příčin. Většinou se jednalo o politické, ekonomické a rodinné či jiné důvody. Jejich cílem bylo jít za lepším životem, bez ohledu na jazykovou bariéru. Také přiznali, že jejich očekávání od hostitelské země se jim splnilo, protože zde mají vhodné podmínky pro sebe i pro svoji rodinu. Chtěli by zde zůstat, najít si práci a bydlení. Vzájemná interakce ovlivňuje povahu dané společnosti. Velkou výhodou pro ně je, že umí český jazyk a domluví se. Nevýhodou vidí v tom, že rok musí čekat, než mohou pracovat.

Komunikace ve středisku probíhá buď v češtině či v angličtině nebo v jejich mateřském jazyce. Dále se shodli v tom, že i když je český jazyk náročný, vše závisí na snaze se adaptovat na naše prostředí. Z toho pak vyplývá i míra znalostí, s kterou se mezi jednotlivci setkáváme. Vědí, že bez jazyka si nenajdou práci a nic si sami nezařídí.

Nikdo z dotazovaných nemá žádné výhrady proti finančnímu příspěvku, který jim je k dispozici. Jako pozitivní hodnotí proplácení cest k lékaři a nákup léků a dále, že si za symbolickou cenu mohou nakoupit oblečení a obuv.

Respondenti uvedli, že kdyby dostali negativní rozhodnutí, tak se i přesto odvolají, protože se do země svého původu nechtějí vrátit. Mají zde mnoho přátel a zvykli si na nový životní styl v našem prostředí.

Každý rok pořádá Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí den otevřených dveří, aby seznámili okolí se životem žadatelů o mezinárodní ochranu a přiblížili život v zemích, odkud pocházejí jeho obyvatelé. Mohlo by se na první pohled zdát, že soužití tolika kultur dohromady musí přinášet nedorozumění nebo těžkosti, přinejmenším na jazykové úrovni. Vždyť i v rodině je každý člen jiný. Důležitá je tolerance k dobrému soužití.

Seznam literatury

BARŠOVÁ, Andrea; BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 308 s. ISBN 80-210-3875-6.

BERGER, Peter; LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

BITTNER, P. Nové pořádky azylového zákona. Econnect: Poradna pro uprchlíky [online]. Dostupné z: <http://mno.ecn.cz/index.stm?x=94391&apc=nP2x1#013%E2%80%A950> [cit 2014-05-14]

Bobysudová, L, Hernandeová. J. P. *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005, 47 s. ISBN 80-239-4741-9.

BODNÁROVÁ, D. *Multi kulti: menšiny v ČR: metodická příručka pro základní školy*. Olomouc: Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, 2009, 149 s. ISBN 978-80-254-5225-7

BRNULA, P. *Socialna praca so žiadateľmi o azyl*. Prešov: Pavol Šindelský – Akcent print, 2008, 88 s. ISBN 978-80-89295-10-4.

ČÁPOVÁ, Zuzana; MARXTOVÁ, Monika. *Děti z uprchlických rodin*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 20 s. ISBN 80-86991-76-8.

ČEPELKA, Čestmír; JÍLEK, Dalibor; ŠTURMA, Pavel. *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 262 s. ISBN 80-210-1493-8.

Český statistický úřad: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl [cit. 2014-05-14]

ČIŽINSKÝ, P. *Cizinecké právo: práva a povinnosti cizinců a jejich rodinných příslušníků při vstupu a pobytu na území ČR, jejich zaměstnávání a podnikání, zdravotní pojištění a sociální zabezpečení, řízení a provozování vozidla, přístup ke vzdělání a studiu, rodinné soužití s cizinci, mezinárodní ochrana/azyl, státní občanství*. Praha: Linde Praha, 2012, 373 s. ISBN 978-80-7201-887-1.

DLUHOŠOVÁ, Helena; FRIŠTENSKÁ, Hana. *Právní průvodce pro cizince žijící v ČR*. Praha: Slovo 21, 2004, 75 s.

DRBOHLAV, D. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 207 s. ISBN 978-80-7419-039-1.

FREIOVÁ, M. *Uprchlíká otázka a my*. Praha: Občanský institut, 1993, 43 s. ISBN 80-900190-6-4.

GEDDES, A. *Immigration and European Integration*. Manchester University Press, 2000, 232 s, ISBN 978-0-7190-7466-0

HONUSKOVÁ, V. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Beroun: Vydala Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladatelství Eva Rozkotová, 2011, 268 s. ISBN 978-80-87146-45-3.

HRADEČNÁ, P. *Řešení otázek neoprávněného pobytu cizinců: situace v ČR a ve vybraných evropských zemích*. Praha: Linde, 2011, 267 s. ISBN 978-80-7201-869-7.

HUBÁLKOVÁ, E. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. Praha: Česká advokátní komora, 2013, 256 s. ISBN 978-80-260-4211-2.

JASTRAM, Kate; ACHIRON, Marilyn. *Ochrana uprchlíků: průvodce mezinárodním uprchlickým právem*. Ženeva: Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, 2001, 148 s. ISBN 92-9142-133-2.

JÍLEK, D. *Odpověď mezinárodního práva na hromadné uprchlictví*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 240 s. ISBN 80-210-1337-0.

Kol. aut. *Být uprchlíkem*. Ženeva: Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, 2009, 76 s.

Kol. aut. *Cizinecké právo: právní stav ke dni ..* Praha: C.H. Beck, 2009. 396 s

Kol. aut. *Zákon o azylu: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 683 s. ISBN 978-80-7357-476-5.

Kolektiv autorů. *Život cizinců v ČR v letech*. Praha: Český statistický úřad, 2011, 32 s. ISBN 978-80-250-2128-6.

KRCHOVÁ, Andrea; VÍZNEROVÁ, Hana. *Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy: fakta a doporučení*. 1. vyd. Praha: Evropská kontaktní skupina v České republice, 2008, 76 s. ISBN 978-80-254-2035-5.

KŘÍŽKOVÁ, M. *Cizinci, našinci a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007, 106 s. ISBN 978-80-239-8475-0.

KURŽEJA, J. *Cizinecká policie a evropské právo*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007, 346 s. ISBN 978-80-7251-272-0.

LIEDERMANOVÁ, I. *Sborník z konference Aktuální výzvy v oblasti cizinců*. Vyd. 1. Pardubice: Magistrát města Pardubic, 2010, 101 s.

Listina základních práv a svobod [online]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> [cit. 2015-1-13]

LUPTÁK, Milan; LUPTÁKOVÁ, Marina. *Mezinárodní migrace: pohledy a nadhledy*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013, 249 s. ISBN 978-80-7465-086-4.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

Migrace a migrace EU [online]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/novela-zakona-o-azyly-c-165-2006-sb> [cit. 2014-5-7]

POŘÍZEK, P. *Vstup cizince na území státu: pohled mezinárodního, unijního a českého práva*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2013, 415 s. ISBN 978-80-7201-907-6.

PRŮCHA, Jan; MAREŠ, Jiří; WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, 328 s. ISBN 80-7178-252-1.

RABUŠIC, Ladislav; BURJANEK, Aleš. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, 58 s. ISBN 80-239-2257-2

RYCHLÍK, J. *Přínos a potenciál vědeckého výzkumu v oblasti migrace: kolektivní monografie*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010, 123 s. ISBN 978-80-254-8008-3.

Sbírky zákonů České republiky [online]. Dostupné z: <http://sbcr.cz/> [cit. 2015-02-16]

SCHEU, H. Ch. *Migrace a kulturní konflikty*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 322 s. ISBN 978-80-87284-07-0.

SCHEU, Harald Christian; ČÁSTEK Michal. *Aktuální otázky migrační politiky Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Vydala Vysoká škola finanční a správní v Praze v edici Eupress, 2010, 120 s. ISBN 978-80-7408-031-9.

SKALKOVÁ, M. *Seminář "Azylové řízení v České republice": vybrané texty ze semináře pořádaného pražskou kanceláří Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky dne 16. února 2004 v prostorách Ministerstva spravedlnosti v Praze; Seminar "Asylum procedure in the Czech Republic" : selected texts from the seminar organized on 16 February 2004 at the Ministry of Justice in Prague*, 75 s.

SLAVÍKOVÁ, K. *Předpisy o cizincích a uprchlících*. 1. vyd. Praha: Linde, 1996, 190 s. ISBN 80-7201-044-1.

STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava, AD 1996, 256 s. ISBN 80-967589-0X

ŠAFROVÁ, Jana; KRIŠTOF, Radim. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR: politika přijímání, návratů a integrační opatření pro nezletilé bez doprovodu v České republice a statistické informace*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2010, 54 s. ISBN 978-80-254-8194-3.

ŠTICA, P. *Migrace a státní suverenita: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 321 s. ISBN 978-80-87378-75-5.

ŠTURMA, Pavel; HONUSKOVÁ, Věra. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2., dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakl. Eva Rozkotová, 2012, 253 s. ISBN 978-80-87146-68-2.

TOLLAROVÁ, Blanka; HRADEČNÁ, Marie; ŠPIRKOVÁ, Andrea. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 259 s. ISBN 978-80-262-0376-6.

TRBOLA, Robert; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011, 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8.

VÍT, K. *Evropské perspektivy*. Hradec Králové: Regionální evropské informační středisko Hradec Králové, 2006, 171 s. ISBN 80-86771-14-8.

VLČKOVÁ, A. *Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a související předpisy (s výkladem)*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 2003, 416 s. ISBN 80-7317-024-8.